

Sinuga

Eesti Puuetega Inimeste Koda

Oktoober 2007

Tavapäratu elukutse –
viipekeelee tõlk

Puuetega inimeste elu
Aafrikas

**Pimedate
juhthobused**

- KARIN HNGA**
3 Me oleme erilised!
- 4 Tunne oma õigusi!
- 6 Kutsehaiged ootavad riigilt pikisilmi kindlustustuge
- 7 Jalutu jooksja Kuldliiga etapil
- REGINA PAABO, LIIVI HOLLMAN**
8 Tavapäratu elukutse – viipekeeled tõlk
- JUTA ELBING-NÕLVAK**
14 Uus õppeaasta Astangu keskuses
- KAIA KALDVEE**
18 Kuues kodade suvekool
- ELLE ARE**
21 Kaksteist aastat vabariiklikku puuetega inimeste taidlusfestivali Viljandis
- KAIA KALDVEE**
24 Puuetega inimeste organisatsioonide valmisolek teenuste osutamiseks
- NEVE HÖBEMÄGI**
27 Töötamine puudeliitude ja patsientide huvirühmadega
- KERTI KOLLOM SEIDELBERG**
30 Nägemispuudega massööride rahulolu töö ja eluga
- KARIN HANGA**
34 Omavalitsuse kaasamine puudetemaatikasse
- RISTO KUKK**
37 Ravimite kompenseerimine
- ANN PAAL**
40 Viis nädalat Aafrikas
- 46 Paigaldati maailma esimene tehiskäpp
- 46 Puudega kass
- 47 Ratastool hobusele
- AIVE SARJAS**
48 Väikesed hobused pimedaid inimesi juhtimas
- JUHAN NURME**
54 Oktoober

TOIMETUS

Toompuiestee 10
10137 Tallinn
epikoda@epikoda.ee
Tel 6616629

Peatoimetaja
Eha Leppik, 5543180,
eha.leppik@mail.ee

Toimetaja
Aive Sarjas, 5079962,
aivesarjas@hotmail.ee

Keeletoimetaja
Juhan Nurme, nurme@hotmail.ee
Kujundus ja küljendus
Egon Erkmann, 6412528

Kaane-fotod Aive Sarjas

Toimetusel on õigus kaastõid lühendada ja toimetada.

Sinuga väljaandja on MTÜ Eesti Puuetega Inimeste Koda.

Sinuga ilmub 3-4 korda aastas.

Eesti Puuetega Inimeste Koda

www.epikoda.ee

Me oleme erilised!

Suvi on lõpule jõudnud. Päeval naeratab veel vihmahoogude vahel päike, aga on õhus siiski tunda sügise lõhna.

Sügis on eriline aastaag, paljude inimeste lemmikaastaag – kujutlustes kerrib silme ette kuldne sügispäev, mil kirevad lehed langevad puudelt, aiasaadused on valmis ja usinad jütsid sätivad end taas kooliteele. Teine kujutluspilt sügisest: väljas on torm ja maru, meie aga istume hubases soojas toas, küünlaleek aknal vilgub ja kuum õunapirukas lõhnab laual.

Asusin Eesti Puuetega Inimeste Koja tegevjuhi ametikohale mõned kuud tagasi, asendama pikale ja teguderohkele „puhkusele“ läinud tegevjuhti. Mida olen nende kuude jooksul õppinud ja kogunud?

Olen lugenud palju erinevaid rahvusva-

helisi ja siseriiklikke dokumente, mis puudutavad puuetega inimeste õigusi, vajadusi ja kohustusi; erinevatel kohtumistel arutanud teenuste, toetuste, tugistruktuuride, puuetega inimeste tööhõive, rehabilitatsiooni, igapäevaelu, hariduse jm valdkondade teemal. Erinevaid dokumente lugedes on tunne, et puudega inimene peab olema küll üks väga **eriline** inimene; ta on, nagu ütleb ka meie Põhiseadus, riigi ja kohaliku omavalitsuse **erilise** hoole all.

Kas see on ka tegelikult nii? Kas me tunneme ennast **erilisena** ja kogeme, et meie vajaduste eest on igati hoolt kantud? Kardan, et igapäevane elu ei haaku alati (deklaratiivse sisuga) dokumentidega ja puudega inimese igapäevases toimetulekus, ühiskonnas osalemises, abi ja teenuste saamises on endiselt probleeme. Ei saa ka öelda, et võrreldes varasemate aastatega ei oleks edasiminekut. Palju on muutunud paremuse poole, aga endiselt on palju seda, mille poole püüelda ja mille nimel tööd teha! Selleks on ka Eesti Puuetega Inimeste Koda loodud.

Seaduseveskid jahvatavad teadagi pikka-mööda, ja niikaua kuni jõuame jälle samukese lähemale helgemale tulevikule, peame ise hakkama saama. Ja seda me teeme! Oleme visad ja ERILISED!

Kaunist sügist soovides,

KARIN HANGA

Eesti Puuetega Inimeste Koja tegevjuht

Tunne oma õigusi!

Sel suvel ja sügisel kajastati meedias kahte juhtumit, kus puuetega inimeste ja nende hooldajate hulgas valitses teadmatus oma õiguste osas.

Tartu ülikoolis õppiv Kristiina Peetsalu võttis 2005. aastal Hansapangast õppelaenu, jäi aga hiljem suhkruhaiguse tõttu pimedaks ja luhtus lootus, et pärast ülikooli lõpetamist õpetajaks hakates maksab laenu tagasi riik, kirjutas Postimees. Peetsalu maksis laenu, umbes 50 000 krooni ise tagasi.

Mida tütarlaps aga ei teadnud ja mida talle ka pangas ei öeldud, oli asjaolu, et riik maksab õppelaenu tagasi ka õpingute ajal töövõimetuks jäänute eest.

Kui Peetsalu hiljem teada sai, et tegelikult polnuks vaja temal laenu tagasi maksta, mõõnsid nii rahandusministeerium kui ka pank, et tal on küll õigus, ent ühtlasi väideti, et enam pole midagi teha. Lõpuks võttis lugu siiski teise pöörde – neiu esitas pangale töövõimetuks tunnistamise tõendi ning pank maksis

Erivajadustega laste vanemate puhkuse toetuse mõtte tekkis neljal puudega lapse emal, kes pöördusid selle mõttega sotsiaalministeeriumi ametnike poole. "Ametnikud võtsid sellest ideest kohe kinni," meenutas Külli Urb, kelle sõnul toimib selline toetus mujal lääneriikides juba aastaid.

Tema sõnul on oluline, et kohalikud sotsiaaltöötajad teeksid vahet puuetega laste vanematele pakutava toetuse ning üldise lapsehoiuteenuse vahel, sest vaid viimase puhul on praegu nõutav ametlik kutsetunnistus, ning teeksid sihtgrupi seas aktiivsemat teavitustööd.

laenusumma tagasi, rahandusministeerium aga hüvitas summa pangale.

Hansapanga õppelaenude arendusjuht Anu Vaino tunnistab, et juhtunu tõi välja (panga – toim) puudused töövõimetuks jäänud inimestele nende õiguste tutvustamisel.

Teine kord tuvastas Postimees septembris, et kuigi juba alates tänavu veebruarist on puuetega laste vanematel võimalus võtta riigi toel viiepäevane puhkus oma laste hooldamiseks, ei tea vanemad siiani sellisest võimalusest.

Tallinnas, kus elab üle 800

puudega lapse, on septembri alguseks lapsehooldustoetuse välja võtnud vaid alla kümne lapsevanema, Pärnu linnas aga sama ajani mitte ühki lapsevanem.

11-aastaste Pärnu ratastoolipoiste Kevini ja Mario emad Aire Aaslaid ja Virge Põldsepp kuulsid just neile suunatud teenusest eile, ajalehertikli tegemise käigus. "Ei ole üldse kuulnud sellest," sõnas üllatunud Aaslaid. "Keegi pole meile rääkinud sellisest võimalusest," tunnistab Põldsepp.

Pärnu linnavalitsuse sotsiaalosakonna lastekaitse

- Riigi rahastatavale lapsehoiuteenusele on õigus raske või sügava puudega lapse seaduslikul esindajal või hooldajal kuni lapse 18-aastaseks saamiseni.
- 2007. aastal on riigi rahastatava lapsehoiuteenuse piirmäär raske või sügava puudega lapse kohta 2580 krooni.
- Lapsevanem võib teenust kasutada nii ööpäevase kui ka päevase teenusena.
- Kui soovitakse saada teenust üle riiklikult kehtestatud maksimaalse maksumuse, siis tuleb lapse seaduslikul esindajal ise (või koos kohaliku omavalitsuse vm asutusega) katta ülejäänud kulud.
- Lapse seaduslik esindaja või perekonnas hooldaja esitab lapsehoiuteenuse saamiseks taotluse koos nõutavate dokumentidega lapse elukohajärgsele kohalikule omavalitsusele.
- Kohalikus omavalitsuses sõlmitakse lapse seadusliku esindaja, kohaliku omavalitsuse ning lapsehoiuteenuse osutaja vahel kolmepoolne haldusleping.

Allikas: Sotsiaalministeerium

peaspetsialist Tõnu Poopuu sõnul ei ole nemad uut teenust lastevanematele tutvustanud, sest terve Pärnu maakonna peale on ennast ametlikult registreerinud vaid üks tegevusloaga lapsehoidja. “Kuna teenuseosutajaid reaalselt ei ole, ei ole me sellest avalikult teavitatud,” ütles Poopuu. Tema arvates peavad puudega laste vanemad ise vastavate ametkondade poole pöörduma ning abi küsima. Linn teavitab uutest seadustest linna lehes.

Tallinna sotsiaal- ja tervishoiuameti peaspetsialisti Reet Räägi sõnul jagavad nad

uute võimaluste kohta infot erivajadustega laste koolide ja lasteaedade ning kohaliku pressiga kaudu. “Iga asi võtab alguses aega,” selgitas Rääk, miks toetust on siiani välja võtnud vaid üksikud lapsevanemad. Ka tema sõnul on asi paljuski jäänud selle taha, et tegevusloaga lapsehoidjaid napib. Harju maavalitsuse andmetel on nemad siiani välja andnud ligi 70 lapsehoidja tegevusluba, kuid taotlejaid tuleb üha juurde.

Ometi ei ole toetusesaamiseks lapsehoidja tegevusluba vajalik. Nimelt kuni 1. jaanuarini 2009 annab sotsiaal-

hoolekande seadus lapsehoidjale võimaluse osutada teenust kutsetunnistusega, kui ta vastab vähemalt nooremkasvatatajale kehtestatud nõuetele.

Nooremkasvatatajal peab olema pedagoogiline või sotsiaaltöölane keskeri- või kõrgharidus või tal peab olema keskharidus, muu keskeri- või kõrgharidus ning ta peab olema läbinud sotsiaaltöö ja pedagoogika täienduskoolituse.

Postimees

Kutsehaiged ootavad riigilt pikisilmi kindlustustuge

Eesti on ainuke Euroopa Liidu riik, kus puudub kutsehaiguskindlustus, ometi ootavad seda nii kutsehaiged kui ka nende tööandjad, kes käivad hüvitiste üle vaieldes kohut.

„Kutsehaiged, kes pole saanud hüvitist, on löönud käega kohtutele, osa on protsesside kestel ära surnud,” ütles nõrdimusega endine Eesti Põlevkivi kaevur ja kutsehaige Heinu Grüning juulis Postimehele.

Praegu maksab riik hüvitist neile kutsehaigetele, kelle tööandja on likvideeritud ja õigusjärglane puudub. Ülejäänutele peavad tööandjad hüvitist maksma, kuid tegelikult võideldakse hüvitist välja ainult pärast pikka kohtuskäiku tööandja vastu.

Kutsehaiguskindlustuse puhul, mille versioon kehtib kõigis ülejäänud 26 euroliidu riigis, maksaks tööandja teatud kindlustusmaksu ning kui töötaja jääb haigeks, makstakse talle sellest fondist hüvitist.

Kindlustussüsteemi pooldab ka AS Eesti Põlevkivi, kellele kutsehaiguste probleem on hästi tuttav. “Oleme selle poolt, et riik käsitleks neid juhtumeid,” kinnitas asutuse avalike suhete juht Raivo Lott. Tema sõnul eelis-

tavad nad avalik-õiguslikku süsteemi erakindlustusele. “See oleks õiglane,” märkis ta, vihjates, et erakindlustus tooks ettevõtjatele palju kulusi.

Valitsuse nelja aasta tegevusprogrammis seisabki lubadus luua “töötuskindlustuse kogemustele tuginedes ning tööandja maksukohustust tõstmata tööõnnetus- ja kutsehaiguskindlustus”. Tähtaeg on järgmise aasta esimene kvartal.

“Tööõnnetus- ja kutsehaiguskindlustus on üks valitsusliidu prioriteete,” kinnitas sotsiaalminister Maret Maripuu. Tema sõnul hakkab sügisel teemaga tegelema valitsuskomisjon. Rohkem ei soovinud Maripuu siiski täpsustada.

“Kindlustus peaks tulema nii ruttu, kui võimalik,” ütles kutsehaigete liidu tegevjuht Aino Muru. Ka tema ei eelista erakindlustuse süsteemi, mis rajaneb puhtalt kasumi teenimisel. Tööandja makstav summa võiks Muru hinnangul sõltuda sellest, kui

riskantne on tema juures töötada. Seega – mida rohkem panustab ettevõtte oma töökeskonna turvalisuse tagamiseks, seda väiksemat summat maksab ta kindlustusele.

“Kui inimesed hüvitist ei saa, ei saa nad ei ravi ega ravimeid, seetõttu nende tervis halveneb. Töövõimetuspension kulub elamiseks, sellest ei piisa enam sanatoorseks raviks,” rääkis Muru.

45 aastat kaevurina töötanud Heinu Grüning ei saa oma kutsehaiguse ravimiseks Eesti Põlevkivilt hüvitist, kuigi on püüdnud kaks korda asjaga kohtusse minna. Peatselt on kavas kolmas katse. Grüning soovib, et riik maksaks hüvitist otse kutsehaigetele ja nõuaks selle siis ise tööandjalt välja. Vastava kirja saatis kaevur kõigepealt sotsiaalministrile, siis presidendile, kes saatis selle edasi peaministrile ning too omakorda uuesti sotsiaalministrile. “Ring sai täis,” laiutas mees käsi. “Valitsused tulevad ja lähevad, aga ei saa ikka seda seadust tehtud!”

Postimees

Jalutu jooksja Kuldliiga etapil

Sprinter Oscar Pistorius, kes vedas pikka aega rahvusvahelise kergejõustikuliiduga (IAAF) vägikaid, sai lõpuks oma tahtmise. 13. juulil võis kunstjalgadel jooksev 20-aastane Lõuna-Aafrika noormees, keda kutsutakse spordiringkondades ka „kiireimaks ilma jalgadeta meheks”, võistelda Roomas Kuldliiga etapil.

Oscar Pistorius stardipakkudel.

Pistoriuse jalad amputeeriti imikueas poole sääre kõrguselt, sest tal puudusid sündides mõlemad sääreluud. Noormees on lasknud endale valmistada süsinikkiududest tehiskjalad ja jookseb nendel sama kiiresti kui elukutselised sportlased. Siiani väitis Rahvusvaheline Kergejõustikuföderatsioon (IAAF), et tehiskjalad annavad talle tava-sportlaste ees teatud eelise, kuna haakuvad paremini rajakattega.

Roomas startis Pistorius B-jooksus. Kuid kaks päeva hiljem, 15. juulil võistles ta Briti Grand Prix'l Sheffieldis, kus tema konkurendiks oli Ateena olümpiavõitja, ameeriklane Jeremy Wariner. Pistorius lõpetas vihmamärjal staadionil jooksu viimaseks, hiljem ta diskvalifitseeriti oma rajalt väljajooksmise tõttu.

Siiski pole Pistorius oma

võitlust IAAFiga veel lõplikult võitnud. Kuigi föderatsioon andis talle esialgu võistlemiseks loa, uuritakse edasi, kas tehiskjalad annavad talle võistlemisel eelise. Kuni seda pole tõestatud, võib Pistorius võistelda.

IAAF-i nõukogu liige Robert Hersh tunnistas New York Timesile, et Pistoriuse juhtum valmistab neile parajat peavalu. „Meil on põhimõtte – võistleva peaksid sportlased, mitte spordivahendite tootjad,” ütles ta. „Kunstliigeste ja jäsemete kasutamise üle pole me veel arutanud, aga nüüd tuleb seda teha.”

Pistoriuse tulemused on muljetavaldavad. Tema 100 m jooksu rekord on 10,91, 200 m 21,58 ja 400 m 46,34 – kõik on kehtivad parasportlaste maailmarekordid. Pistorius pääses küll Lõuna-Aafrika 4 x 400 m teatemeeskonda, 400 m

jooksus võistlemiseks tuleb tal aga veel normi püüda. Olümpia A-normi täitmiseks peab Pistorius näitama aega 45,55, B norm on 45,95.

Noormees on väga sportlik, ta on tegelenud ka rägbi, vee-palli ja tennisega. Kergejõustikku hakkas Pistorius harastama 2004. aastal rägbi mängus saadud raskest põlvevigastusest taastumise järel.

Pistorius õpib Pretoria Ülikoolis ärijuhtimist ja sporditeadust ning valmistub 2008. aasta paraolümpiamängudeks. Tema sportlikuks motoks on: „Sa pole puuete tõttu, mis sul on, mitte võimetu, vaid võimeline!” Ja tõesti, omil jalul jooksjad ei ole võimelised tehiskjaladel jooksmas nii nagu seda teeb Oscar Pistorius.

*Postimees
Sinuga*

3X LIIVI HOLLMAN

Eestis on atesteeritud 28 viipekeele tõlki. Pildile on mahtunud väike osa neist.

Tavapäratu elukutse – viipekeele tõlk

Kurdid inimesed, kes suhtlevad viipekeeles, vajavad ka asjaajamisel, integreeritud vormis õppimisel ja paljudes muudes olukordades ühiskonnaga lävimisel viipekeele tõlgi abi. Nii annavad seadusandlikud aktid viipekeelsetele kurtidele õiguse viipekeele tõlketeenusele, mis omakorda eeldab viipekeele tõlkide olemasolu ja nende väljaõpetamist.

REGINA PAABO

*Tartu Ülikool,
viipekeele tõlkide õppekava
programmijuht*

LIIVI HOLLMAN

*Eesti Kurtide Liit, viipekeele
tõlkekeskuse koordinaator*

On heameel märkida, et lõpuks on ka Eestis avanenud suurepärase võimaluse õppida uut seni tavapäratut elukutset. Tartu Ülikooli haridusteaduskonnas alustati 2006. aastal riikliku koolitustellimuse alusel vastuvõttu

eesti viipekeele tõlgi erialale. Esimesed õppurid on tänaseks juba oma kooliteed alustanud ning järgmised oma sisseastumiskatsed sooritanud.

Eriala tekkelugu

Kuigi me täna räägime uue eriala asjatundjate ettevalmistamisest, on tegemist siiski vana elukutsega. Esma kordselt mainitakse 1924. aastast pärit dokumentides inimest, kes kurtummade seltsi koosolekul seletas käteliigu-

tuste abil koolitamata kurtummadele. Selleks inimeseks oli Vändra kurtide kooli lõpetanud kurt R. Tomson. Võib arvata, et tol ajal püüdsid kurdid suhtlemisel välismaailmaga enamasti ise hakkama saada. Kurtide koolides valitses suuline õppemeetod, mille toel õpetati kurte end nii suuliselt kui kirjalikult väljendama. Seega leidis koolihariduse saanud ja parema eesti keele oskusega kurte, kes vajadusel olid vabatahtlikult valmis väiksema keeleoskusega kurte suulisel kommunikatsioonil abistama.

Esimesed ametlikud töökohad tõlkidele loodi alles peale Teist maailmasõda. Toonane Nõukogude Liit andis õiguse vastavalt kurtide arvule luua kohalikes kurtide õppe-tootmisettevõtetes, klubides ja keskaparaadis miimikat ning daktüloloogiat mitte valdavate isikute abistamiseks suhtlemisel kurtidega miimikatõlkide, instruktortõlkide ja vaneminstruktortõlkide ametikohad (NSVL Ministrite Nõukogu määrus 27.12.1951). Nii näiteks oli ette nähtud kurtide õppe-tootmisettevõtetes üks instruktortõlk 20...50 kurdi kohta, üks vaneminstruktortõlk ja üks kuni kaks instruktortõlki 51...100 kurdi kohta. Lisaks sellele nähti ette olenemata töö mahust ja liikmete arvust üks miimikatõlgi koosseisuline koht kurtide klubidele ja keskaparaadile. Nagu määru-

Viipekeele tõlgid tõlkevabal päeval.

se sõnastusest nähtub, loodi miimikatõlgi ametikohad eelkõige kurtide süsteemis töötavate kurtide keelt mittevaldavate kuuljate inimeste abistamiseks suhtlemisel kurtidega. Seega tajusid vajadust tõlgi järele pigem kurtide ühingu keskaparaadis ja/või ettevõtetes juhtivpositsioonidel töötavad kuuljad, mitte kurdid inimesed ise.

Eestis jõustus määrus 1952. aastal ning esimeste ametlike tõlkidena asusid tööle kurtide peredest pärit kuuljad lapsed, kes olid oma tõlgikarjääri alustanud varases lapseeas. Olles kurtide vanemate lapsed ja kasvades kurtide kogukonnas, tundsid nad kurtide kultuuri ja selle eripära, valdasid kurtide hulgas kasutatavat viipekeelt ning mis veelgi olulisem, neid usaldati ja peeti omadeks. Tol

ajal olid tõlgid nii kurtide kui kurtide süsteemis töötavate kuuljate jaoks olulised ja mõjuvõimsad isikud. Nad täitsid peale tõlkimise veel muid ülesandeid. Olles asjaajajad, abistajad, nõustajad ja kurtide eestkostjad, osalesid nad kurtide töö koordineerimisel ja kurtidele oluliste otsuste langetamisel. Vaatamata tõlkidele omistatud vastutusrikkale ja pädevust nõudvatele ülesannetele, ei nõutud tõlkidelt erialast ettevalmistust, madal oli ka nende haridustase.

Põhjalikum murrang tõlkide töökorralduses ja rollimääratluses sai alguse aastatel 1989-1990. See oli aeg, mil Eesti ühiskonnas tervikuna, sh ka kurtide kogukonnas, toimusid olulised sotsiaalsed, hariduslikud ja poliitilised ümberkorraldused. Mitmed

tol ajal vastu võetud uuendused rakendused aga alles viis kuus aastat hiljem.

Kurtide kogukonna reorganiseerimine kaotas suure osa viipekeeletõlgi ametikohti. Tööd jätkasid kaks-kolm kurtide ühingu ja selle ettevõtete palgal olevat tõlki, kelle teenindada olid ainult vasta-va ettevõtte kurdid töötajaid. Samas vajasid tõlketeenust ka kurdid väljaspool ettevõtet, keda arvuliselt oli oluliselt rohkem. Sellises komplitseeritud olukorras asusid missioonitundest ja heategevuslikus korras tööle inimesed, kes tegid tõlketööd sage- li oma põhitöö ja/või õpingute kõrvalt. Nendeks olid endised tõlgid, kellele lisandusid kurtide kogukonnaga mitte- seotud, kuid viipekeelt ühel või teisel viisil õppinud noored inimesed (vabatahtlikud tõlgid). Nii teenindasid kurte inimesi taasiseseisvunud Eestis erineva ettevalmistusega ja taustaga viipekeeletõlgid. Kuigi väljastpoolt kurtide kogukonda tulnud tõlki- del oli kõrgem haridus ning tõlkimisel suutsid nad jääda neutraalseks, sekkumata kurtide probleemidesse asja- ajamisel, pälvisid suurema usalduse kurtide kogukon- nast pärit tõlgid, kes tulid vii- pekeelsel suhtlemisel kurti- dega paremini toime ning võtsid asjaajamisel endiselt endale vastutuse kurtide elu- olu korraldamisel. Seega oli tollal tõlgitööd tegevate ini- meste üldharidus, töökoge-

mus, viipekeeleanane etteval- mistus, tasustamine ja ka roll tõlkimisel ebaühtlane. Kuna ükski tõlkidest ei olnud läbi- nud tõlgikoolitust, ei saanud rääkida ka tõlkide profesio- naalsest tasemest.

Juba 1990. aasta alguses, mil tõlkeprobleemidele otsiti kiiret lahendust, valmis Tar- tu Ülikooli ja EKÜ ühispro- jekti raames viipekeeletõlki- de tunnitasu alusel töölera- kendamise skeem, mida Tar- tu piirkonnas samal aastal teataval määral ka rakenda- ti. Laiemalt käivitus viipekee- le tõlketeenus 1996. aastal, esialgu sotsiaalministeeriu- mi otsefinantseerimisel. Ala- tes 1998. aastast kuulub tõlke- teenuse finantseerimine riigihanke korras omavalitsus- te pädevusse.

Paralleelselt tõlketeenuse rakendamisega käivitus Ees- ti Viipekeeletõlkide Ühingu (loodud 1989. aastal) eestveda- misel mitu viipekeeletõlkide täienduskoolituse projekti. Töötati välja tõlgitööd regu- leerivad dokumendid (Kutse- eetika koodeks viipekeeletõl- kidele; Tõlkide ametijuhend; Raamnõuded viipekeeletõlki- dele). Viipekeeletõlkide töö kvaliteedi ja tõlgitöö pädevu- se kontrollimiseks ning tõlki- de diferentseerimiseks oskus- te ja töökogemuste järgi moo- dustasid EKL ja EVKTÜ 1992. aastal eesti viipekeeletõlkide atesteerimiskomisjoni.

Mainitu on kaasa aidanud nüüdisaegse viipekeeletõlgi rolli – tõlk kui kahe keele ja

kultuuri vahendaja teadvus- tamisele ning üleminekule tõlkimiselt kui mitteprofes- sionaalselt tegevuselt profes- sionaalsele tegevusele.

Eriala tänane päev

Kuidas defineerida viipekee- letõlgi rolli aastal 2007? Vii- mased aastad on toonud vii- pekeeletõlkide jaoks kaasa väga olulisi arenguid. 2005. aasta juunis (16.06.2005) kin- nitas Kutsekvalifikatsiooni Sihtasutuse Teeninduse Kut- senõukogu eesti viipekee- tõlgi kutsestandardi ning sel- le alusel on viimase kahe aas- ta jooksul omistatud viipe- keeletõlgi kutse kokku 28 ini- mesele. Eesti viipekeeletõlgi kutsestandardis defineeritakse viipekeeletõlki kui spetsia- listi, kelle töö põhieesmär- giks on kahe keele ja kahe kultuuri vahendamine. Sel- lest tulenevalt on viipekee- tõlgi esmaseks ülesandeks tagada mitmekeelses kesk- konnas osalejatele (nii kurti- dele kui kuuljatele) keeleline võrdsus. Tõlgi ülesanne ei ole enam kurdi nõustamine, abistamine, tema asemel te- gutsemine või, mis veelgi lu- bamatum – kurdi juhendami- ne ja tema eest otsustamine. Viipekeeletõlgi kutsestan- dard on koostatud lähtuvalt põhimõttest, et selle alusel tohivad tõlgieksamit soorita- da kõik tõlgid, kelle üheks töökeeleks on viipekeel. Nii võivad olemasoleva standar- di alusel kutset taotleda vene

viipekeelee tõlgid, eesti viipekeelee tõlgid, rahvusvahelise viipekeelee tõlgid ning taktilise viipekeelee tõlgid. Kuna kutsestandard reguleerib kutse omistamist Eestis, siis on üheks eelduseks eesti keele teatud tasemel valdamine isegi siis, kui eesti keel ei ole tõlgi esimeseks või teiseks töökeeleks. Viipekeeletõlgi kutsestandardi koostamine ja kinnitamine oli tõlkide jaoks nii tähtis sündmus, et see pälvis 2005. Eesti Viipekeelee Tõlkide Ühingu Aasta Teo tiitli.

Viipekeeltõlkide kutse arendamisega tegeleb endiselt Eesti Viipekeelee Tõlkide Ühing, kelle tegevuse vaatamata väikesele liikmete arvule on olnud tulemuslik. Täna-seks on tihedam koostöö kujunenud Eesti Kurtide Liiduga, Eesti Kuulmispuuetega Laste Vanemate Liiduga ning mitme välisriigi tõlkide organisatsioonidega. Täisliikmena ühinemine Euroopa Viipekeelee Tõlkide Assotsiatsiooniga (*European Forum of Sign Language Interpreters, EFSLI*) 1994. aastal andis võimaluse osaleda üleeuroopalistel konverentsidel ja aastakoosolekutel, mis näitas maailmale Eesti kohalolu (Eesti oli üks esimesi Ida-Euroopa riike, kes saavutas täisliikme staatuse EFSLI-s), andis meile uusi teadmisi ja julgust te gutseda arenenud maade eeskujul. Euroopa riikide tõlkide organisatsioonidega loodud sidemetest on alguse saanud ka rahvusvahelised pro-

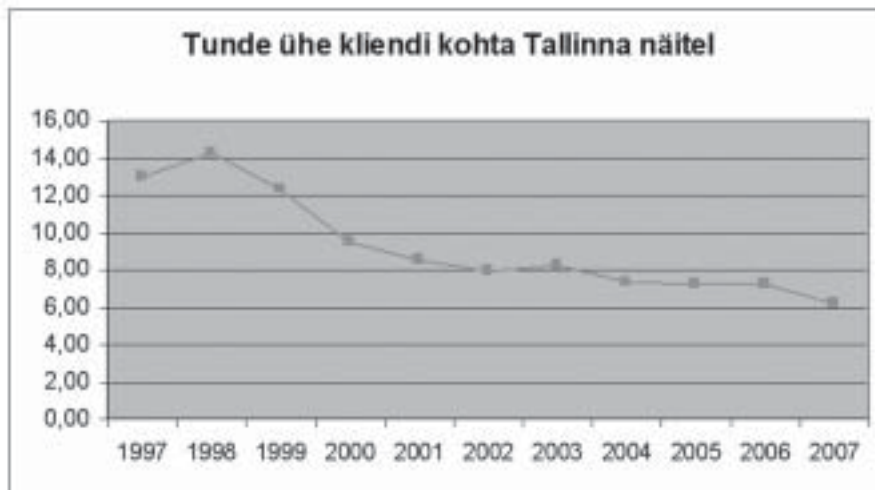
Kutsetunnistuse on kätte saanud Mikk Pungas.

jektid viipekeeletõlkide koolitamiseks ja viipekeeleealaste õppematerjalide koostamiseks.

Alates 2005. aastast tähistavad viipekeeletõlgid Eestis iga aasta juunikuul kolmandal päeval **tõlkevaba päeva**. Kord aastas just sel päeval on meie viipekeeletõlgid otsustanud asjakohaseid organisatioone, isikuid ning üldsust eelnevalt teavitades, tõlketööd mitte teha ja üle vabariigi kokku tulla. Seda päeva ei vaja ega kasuta viipekeeletõlgid millegi vastu protestimiseks, nagu esmapilgul võib arvata, vaid otse vastupidi. See päev on pühendatud elu-

kutset arendavatele tegevustele, õppimisele ning oma hinge ja vaimu laadimisele positiivsete emotsioonidega. Ühtlasi püüame oma tegevusega avalikkust teadvustada viipekeeletõlkide olemasolust ja tõlkimisega seonduvatest probleemidest.

Praegu on Eestis vaid 28 kutsetunnistusega viipekeeletõlki, kusjuures neist ligikaudu pooled töötavad vabakutselistena. Viipekeeletõlkide puudusest on räägitud juba aastaid. Alates viipekeelee tõlketeenuse süsteemi käivitumisest 1996 on tellimuste maht aasta-aastalt suurenenud. Lisaks olmetõlkele,

mida rahastavad kohalikud omavalitsused, on lisandunud muud tõlgid, eelkõige õpingutõlgid kõrg- ja ametikoolides ning eetr tõlgid. Tellimuste suurenev maht nõuab järjest enam tõlke ja seab üha kasvavad nõudeid tõlketöö sisule ja kvaliteedile. Vaadeldes klientide arvu suurenemise ning osutatava tõlketeenuse kogumahu suhet EKLi Tallinna viipekeele tõlkekeskuses, näeme, et ühele kliendile osutatava teenuse maht on aastatega oluliselt vähenenud.

(Vt tabel 1.)

Kui 1995. aastaks oli Eesti Kurtide Liit atesteerinud 11 viipekeeletõlki, siis tänaseks on see arv küll suurenenud, kuid ei ole kaugeltki piisav selleks, et kõik kurdid oma seadusandlikku õigust tõlke-teenusele kasutada võiksid. See toob omakorda kaasa tõlgi kutseta inimeste töötamise näiteks õpingutõlkidena kõrg- ja ametikoolides ning muudes asutustes.

Aasta	Tõlkide arv
1995	11
1996	21
1997	23
2000	25
2007	28

Tulemuseks on olukord, kus mõne aja pärast ei olda tõlgiga ega tema tööga rahul, sest tõlk ei suuda püsida rollis ega tõlkida adekvaatselt. Kliendid, kes viipekeeletõlke vajavad, peaksid lähtuma mitte ainuüksi tõlke vajadusest, vaid jõudma ka selgusele, kuivõrd on nende otsitud kutseta tõlk pädev tõlketööd tegema.

Vastavalt vajadusele ja võimalustele on viipekeeletõlkide ühing 1996. aastast alates korraldanud tegevõtõlkidele ja viipekeelt valdavatele, kuid tõlgikutseta inimestele projektipõhiseid täienduskoolitusi. Täna töötavad tõlgid tunnetavad oma kutseoskustes puudujääke ja on valmis end täiendada, mistõttu osavõtt täienduskoolitustest on aktiivne.

Tänaseks on jõutud arusaamisele, et hea viipekeeletõlk ei pea olema kurtide vanemate kuulja laps või olema mingil muul viisil kurtide kogukonnaga seotud. Sedalaadi seotus pole ka taunitav. Viipekeeletõlgi elukutse eeldab füüsilist ja vaimset võimekust ning kutsepetsiifilisi oskusi ja teadmisi, mis kajastuvad viipekeeletõlkide kutsestandardis. Seega tuleb tänapäeva vajadustele ja nõuetele vastavaks professionaalseks viipekeeletõlgiks õppida ja, nagu näitavad Euroopa pikaajalised kogemused, üsna mitu aastat.

Viipekeeletõlkide ettevalmistamine Tartu Ülikoolis

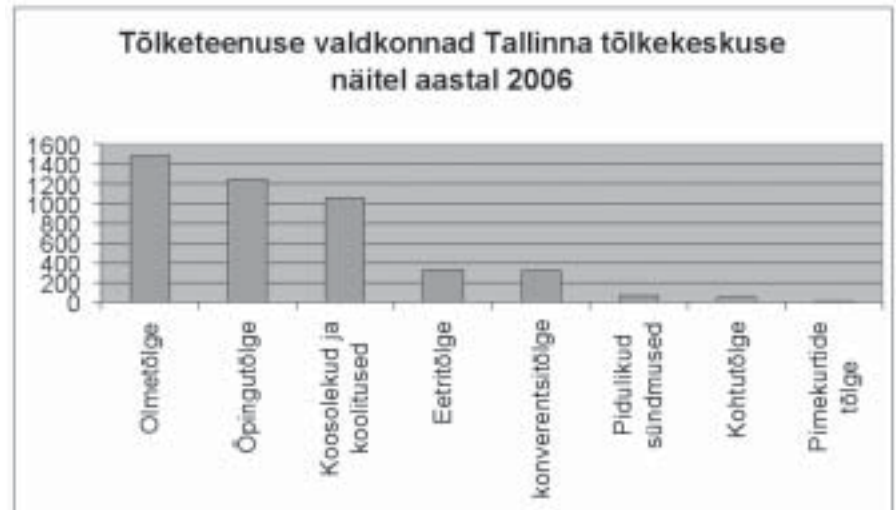
Viipekeeletõlkide ettevalmistamine Tartu Ülikoolis põhiõppena ei tekkinud tühjale kohale. Õppekava koostamisel oli aluseks Eesti Viipekeele Tõlkide Ühingu projektipõhistel koolitustel saadud pikaajaline kogemus ning rahvusvaheline koostöö Euroopa liikmesriikide viipekeeletõlkide koolitajatega. Õppekava koostamisel lähtuti maailmas rakendatavate samalaadsete õppekavade nõuetest ning Eesti ühiskonna vajadustest. Tegemist on rakenduslikul kõrgharidusel põhineva kutsega, mis kestab päevases õppevormis kolm aastat (120 ainepunkti) ning lõpetamisel kinnitab eriala omandamist Tartu Ülikooli

diplom.

Õppekava kohustuslik osa jaguneb teoreetilise ja praktilise suunaga üld- ja erialaaineteks, andes õppijale mitmekülgse humanitaarhariduse. Õppekava on üles ehitatud nii, et peale kohustusliku alusõppe läbimist on üliõpilasel teoreetiliselt võimalik valida, kas jätkata tõlgiks õppimist või minna üle eripedagoogikasse. Soovi korral on võimalus õpinguid jätkata ka magistriõppes, kuid esialgu mitte viipekeeletõlgi erialal.

Õppekavas sisalduvad ained annavad üldteadmisi lingvistikast, psühholoogiast ja kurtide kultuurilisest mitmekesisusest. Erialaained hõlmavad viipekeeletõlgi kui võõrkeeletõlgi õpet ja tõlketeoreetilisi aineid. Õppekava annab suhteliselt suure praktikamahu ning professionaalset pädevust kujundatakse tõlkepraktikatega keelekeskkonnas. Võimalusel kaasatakse õppetöösse ka külalisõppejõude. Esimesed sellekohased kokkulepped on sõlmitud Soome viipekeeletõlgi koolitajatega, kel on valdkonnas pikaajalised traditsioonid ja kogemused.

Vastuvõtt. Viipekeeletõlgiks saab õppida konkursi läbinud normaalse kuulmise, kõnevõime ja nägemisega, hea mälu ja visuaalse tajuga, liikuva ja paindliku kehaga suhtlemisaldis isik. Rakendatakse lävendipõhist vastuvõttu, kusjuures riigieelarvelisele õppekohale vastuvõtu lä-

vend on 70,0; riigieelarvevälisele õppekohale vastuvõtu lävend on 55,0. Sisseastumisläveni moodustab emakeele kirjand 20%, võõrkeel 10% ning kutsesobivuskatse 70%.

Kutsesobivuskatse koosneb kolmest osast: vestlus; praktilised harjutused ja mälu test. Vestlusel tõlgikandidaadi hinnatakse motiveeritust õppimiseks ja tööks erialal; eneseesitluse sisukust, stiili- ja väljendusoskust, orienteerimist kuulmispuudega inimesi puudutavates probleemides. Praktiliste pantomiimiharjutuste abil hinnatakse eeldusi tõlgitööks, kehalist valmisolekut viipekeeletõlgi õppimiseks ja mitteverbaalsete väljendusvahendite kasutamise julgust (*keha liikuvust, kehatunnetust, miimikat*), koordinatsiooni, emotsionaalsust, loovust ja fantaasiat. Kuna viipekeeletõlgi üheks oluliseks osaks on mälu, siis tehakse vastuvõtul ka mälu test, mille abil hinnatakse teksti taasesitamise loogilisust ja teravikkust; mõttearenduse

selgust ja eesti keeles korrektselt väljendusoskust.

Väljund tööturule. Omanud teadmised ja oskused loovad peale kutsekvalifikatsioonieksamit sooritamist lõpetanule eelduse saada tööturul professionaalseks viipekeeletõlgiks. Viipekeeletõlgi tellitakse keeleliseks vahendajaks erinevatesse kohtadesse: kohtusse, arsti juurde, reisidele, televisiooni, konverentsidele, ametlikele vastuvõttudele, kursustele, koolidesse jm.

(Vt tabel 3.)

Nagu jooniselt näha, moodustab suurem osa viipekeeletõlkekeskusest olmetõlge – tõlkimine ametiasutustes, arsti vastuvõtul, teeninduses ja mujal. Järjest suureneb tõlketeenuse maht ka koolides ja kursustel. Kuna suhtlemist kuuljate ja kurtide vahel tuleb ette mis tahes olukorras sünnist surmani, on viipekeeletõlgi töö mitmekesine ja huvitav ning kahte ühesugust tööpäeva selles ametis ei ole.

Uus õppeaasta Astangu keskuses

Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskuse uksele koputab uus aasta 1. jaanuaril ja 1. septembril. Nii ka seekord. 3. septembril avab keskus oma ukse 130-le kutserehabilitatsioonis osalejale.

JUTA ELBING-NÕLVAK

Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskuse kvaliteedidirektor

Kutserehabilitatsiooni kursused, kus erivajadusega inimestel on võimalik sotsiaalseid ja tööoskusi omandada või arendada, võib tinglikult jagada kolme rühma.

Esimese rühma moodustavad kohanemiskursused

Juba keskuse avamisest alates oleme pidevalt tähelepanu pööranud erivajadusega inimeste karjäärinõustamisele, sh ka kutsevaliku toetamisele. Erivajadusega inimeste karjäärinõustamine on pikk protsess, mille jooksul selgitatakse välja inimese kutserehabilitatsiooni vajadus, kutsevaliku eelistused, õpivalmidus, eeldused üht või teist eriala õppida või sellel erialal tööd leida. Sel eesmärgil korraldati 1996.–2006. aastani 35 õppenädalasi ettevalmistuskursusi.

Alates 2006. aastast nimeta-

sime ettevalmistuskursused ümber kohanemiskursusteks ning diferentseerisime ka kohanemiskursuste rühmad lähtuvalt kursuslaste haridusvajadusest ja kursuslaste endale püstitatud eesmärkidest.

Õppekavade koostamisel on arvestatud järgmisi eesmärke:

- oma (õppija) võimete, tegevuseelduste ja -potentsiaali tundmaõppimine ning järgneavaks õppeks sobiva (toetatud) kutse valik
- tegevuse ja tulemuse hindamine, et saada osaluskogemus oma tegevuste juhtimisest
- esmase kujutluse saamine oma karjääri juhtimise vajadusest ja võimalustest
- arvutikasutaja algoskuste saavutamine
- tööelu põhireeglite omandamine (distsipliin, ohutusnõuded, koostöö jms)
- kutse- või tööõppeks valmiduse kujundamine
- positiivse orientatsiooni loomine tööellu siirdumiseks.

Sotsiaalsete oskuste kujundamiseks ja arendamiseks:

- tugevdada täiskasvanu identiteeti
- teadvustada ühiskonnaelu norme ja väärtusi
- arendada suhtlemisvalmidust ja -oskust
- arendada igapäevaeluks vajalikke praktilisi oskusi
- õppida (õpilaskodus) iseseisvalt elama ja majandama
- arendada kutseõppeks vajalikke üldhariduslikke põhi-oskusi
- arendada oskust õppida (õpioskus)
- kujundada valmisolek elukestvaks õppeks.

Kohanemiskursuste õppekavadesse on toetava rehabilitatsioonitegevusena plaanitud igale rühmale õppenädalaks kaks õppetundi, millest üks on rühmatund kutse- ja töövalikuks info saamiseks.

Peale kohanemiskursuse läbimist teeb õppur toetatud kutsevalikualase otsuse. Otsustamisse on lisaks kursuslasele kaasatud vajadusel tema vanemad või tugiisikud, keskuse tööhõivespetsialistid, kutseõpetajad ning rehabilitatsioonispetsialistid.

Kohanemiskursusi viiakse keskkuses läbi 3-le erinevale

sihtrühmale:

- ajutrauma saanuile õppekava mahuga 15 õppenädalat ehk 600 tundi
- toimetulekukooli riikliku õppekava järgi põhihariduse omandanud ja/või samasuguse haridusvajadusega isikutele õppekava mahuga 35 õppenädalat ehk 1400 tundi
- põhihariduse lihtsustatud õppekava alusel põhihariduse omandanud ja/või samasuguse haridusvajadusega isikutele 35 õppenädalat ehk 1400 tundi.

2007. aasta sügisest alustab keskkuses kohanemiskursustel õpet 24 õppurit, jaanuarist lisandub veel kuueliikmeline õpperühm ajutraumaga isikuile. Niisugune õpperühm alustab keskkuses tööd kolmandat aastat.

Kohanemiskursuse eesmärk on edendada õpi- ja rehabilitatsioonitegevuste kaudu ajutraumaga isiku tegevusvõimet sel määral, et ta oleks suuteline pärast kursuse lõpetamist igapäevaelus võimalikult iseseisvalt toime tulema, parendama oma elukvaliteeti, asuma tööoskusi omandama ja/või tööd jätkama senisest tulemuslikumalt.

Õppekavas anname kursuslasele võimaluse:

- hinnata iseennast, analüüsida oma huve ja oskusi
- saada informatsiooni oma tervise hoidmise ja parendamise kohta
- tugevdada motivatsiooni

pere-, ühiskonna- ja tööelus toimetulekuks

- omandada ja süvendada sotsiaalse toimetuleku oskusi (koostööoskus, tolerantsus, usaldusväärsus, lojaalsus, töökus jm)
- saada ettevalmistus õpi- või töömaailma minekuks:
 - o parendada oma õpioskusi;
 - o saada tööalaseid teadmisi;
 - o saada kutsevalikuks töökoogemusi mitmelt erialalt
- mõista tööelus osalemise olulisust oma elu korraldamisel
- kujundada ja tugevdada arusaama elukestva õppimise vajalikkusest.

Kui rääkida eesmärgistatud tulemustest kohanemiskursusel, siis on heameel tõdeda, et **95% kursuse läbinuist jätkab töö- või kutseõpinguid keskuse erinevates õpperühmades. Ajutraumaga isikute õpperühmas on see näitaja 50%, mis on meie arvates üsnagi märkimisväärne tulemus.**

Teise rühma moodustavad tööõppekursused, mille maht on samuti 35 õppenädalat ehk 1400 tundi.

Tööõppekursused korraldatakse puutöö, pagaritöö, rahvusliku käsitöö, koduhoolduse erialadel. Sügisest on komplekteeritud seitse õpperühma, neist esimese tase me õpperühmi 4 ja teise tase me õpperühmi kolm.

Lisaks mainitud kursustele alustab teist aastat **AO-kursus ehk sissejuhatus in-**

fotehnoloogiasse (37 õppenädalat). Selle **infotehnoloogia valdkonda** kuuluva kursuse õppekava **peamine eesmärk** on omandada arvutikasutaja algpädevus ja pälvida oskustunnistus (*European Computer Driving Licence*) AO1–AO7.

Esimeste infotehnoloogiaalaste ainemoodulite kaudu antakse õppurile võimalus

- omandada praktilisi põhi- oskusi laiatarbetarkvara efektiivsel kasutamisel (AO1 – AO7)
- omandada infotehnoloogiaalaseid oskusi tööülesannete (erinevatel kutsealadel) täitmiseks
- mõista arvutite kasutamise eeliseid muude vahendite ees
- omandada arvutite hooldamise esmased võtted
- õppida tundma enim kasutatavaid personaalarvutite lisaseadmeid jm kontoritehnikat
- kursuse läbinutel on võimalus töötada oma erialal senisest edukamalt või jätkata õpinguid eriala omandamiseks, sh infotehnoloogia valdkonnas.

Teiste ainemoodulite kaudu valmistatakse kursuslane psühholoogiliselt ette aktiivseks konkureerimiseks tööturul ja suhtlemiseks töökeskkonnas. Õppuril võimaldatakse:

- omandada oma tööalaste ressursside hindamise oskus
- tõsta sotsiaalset valmisolekut tööellu lülitumiseks
- arendada suhtlemisoskust

eesti ja inglise keeles, õppida lahendama konflikte ja õppima pidama läbirääkimisi töövõimaluste ja -tingimuste üle

- õppida tundma suhtlemispühholoogia probleemvaldkondi, teabevahetuse põhitõdesid ja kommunikatsiooni alaliike
- õppida orienteeruma puuetega inimesi puudutavates sotsiaalsetes garantiides ettevõtluses ja asjaajamises
- omandada teadmisi tegutsemiseks füüsilisest isikust ettevõtjana, mis eeldab omakorda põhiteadmisi majandusest:
- oskust saada aru ja tõlgendada sotsiaalpoliitilist ning majanduslikku informatsiooni
- oskust kasutada põhilisi majandustermineid ja -meetodeid üksikisiku ning firma tegevuse tasandil.

Töölase koolituse üldine eesmärk on tagada võimalus täiskasvanute töölaseks koolituseks erivajadusega noortele ja täiskasvanutele, kelle võimalused kutseõppes on piiratud õppuri tagasihoidliku kognitiivse lae tõttu. Tööõppekursustel õppuritel on võimalus:

- omandada võimete kohased tööoskused
- omandada valmisolek võimalikult iseseisvaks sotsiaalseks toimetulekuks
- luua baas positiivseks eluhoiakuks ja jätkuvaks õpivalmiduseks.

Töölase koolituse ülesanne on:

- anda õppurile **võimalus omandada** tööoskused, mis lubavad tal elatist teenida individuaalse, kollektiivse või kaitstud töö vormis
- aidata kaasa õppuri sotsiaalsele rehabilitatsioonile
- tööoskuste omandamise kaudu
- suhtlemispädevuste arenemise (sealhulgas ka kaasagsete kommunikatsioonivahendite võimetekohase kasutamise) kaudu
- majandamiskogemuste saamise kaudu
- perekonnaelu väärtustamise kaudu
- õigusteadvuse arenemise kaudu
- ausaks ja vastutustundlikuks töötajaks kujunemise kaudu
- luua alus õppurite iseseisvumiseks tööelus, valmistada neid ette erialaste oskuste pidevaks arendamiseks ning täiendus- ja ümberõppeks vastavalt iseenda ja ühiskonna vajadustele.

Kevadel töölase koolituse I taseme kursuse läbinuist otustas enamik õpinguid jätkata II tasemel, et kinnistada harjutamise teel seni õpitut ning omandada lisaks uusi töölaseid teadmisi/oskusi.

Arvestades sihtrühma, kes omandas teadmisi/oskusi töölase koolituse kursustel, on niisugune pikk harjutamine väga oluline.

Kolmandaks olgu nime-

tatud kutseõppekursust, mille õppekava maht on 120 õppenädalat ja õppeaeg kolm õppeaastat. Nende kursuste õppekavad on kantud haridus- ja teadusministeeriumi õppekavade registrisse.

Hetkel on kursustel õppijaid kaheksas õpperühmas arvutiteeninduse, tisleritöö, rahvusliku käsitöö ja ettevõtluse aluste, pagaritöö ning kodumajanduse erialal. Ühtekokku on nendes rühmades õppureid 43.

Lugejal on kasulik teada, et õppimisaja vältel toetatakse õppurite õpi- ja tegevusvõimet individuaalselt ja rühmategevustega. Kohanemiskursustesse ja tööalastes kursustesse on plaanitud õppekava lahutamatu osana rehabilitatsioonitegevusi vajadusel kuni 4 akadeemilist tundi nädalas.

Süsteemseks on muutunud alates 2002. aastast karjääriskujundamise toetamine. Karjääriskujundamise toetamine on läbiv süsteemne tugitegevus kogu õpiaja vältel keskuse kõigile õppuritele. Õppekavades on kogu õppeaasta jooksul kaks tundi nädalas karjäärinõustamist, kus rühmatundides käsitletakse järgmisi teemasid:

- tööhõivetalituse tegevus. Sissejuhatus karjääriskujundamise tundidesse
- õpitava eriala iseärasused (tööaeg, peamised ülesanded, vastutus jm)
- töö otsimise ja töötamisega seotud terminid (nt personal,

karjäär, brutopalk jm)

- tööandjate ootused praktika kandile/töötajale
- õppuri praktika- ja tööalased ootused
- praktika- või töökoha otsimise etapid ja vahendid
- reaalse praktikakoha leidmise plaanimine
- Infootsingud praktika- ja töökohtade leidmiseks
- suhted töökaaslastega ja distsipliin praktikal/tööl
- praktikadokumendid ja nende täitmine
- praktikakoha taotlemine
- töökohale kandideerimiseks vajalikud dokumendid
- tööandjatega suhtlemine otse või telefoni teel
- tööintervjuu
- TPO-d, juhtumikorraldajad, tööturuteenused
- tööleping, palk, puhkus, tööaeg, töötuskindlustus, haigushüvitised jm
- ettevõtte külastuste muljed. Arutelu.

Tööhõivetalituse spetsialistid toetavad vajadusel keskuse õppureid praktikakohtade otsimisel.

Toetamise eesmärgiks pole mitte õppurite eest töö ära teha, vaid suunata õppureid võimalikult iseseisvalt praktikakohti leidma neid vajadusel toetades. Juhul kui keskuses kutserehabilitatsiooni läbinud isik ei suuda iseseisvalt töökohta leida, pakutakse talle toetatud töölerakendamise teenust.

Kutserehabilitatsiooni kursused jõuavad lõpule ja suve-

vaheajale minnakse juunis. Juunikuusse mahtusid õppurite õppepraktika töötajate juures, lõpueksamid, õppeaasta lõpuekskursioon Lääne-Virumaale ja lõpuaktus.

Juunikuus olid keskuse rahvusliku käsitöö eriala 4 õppurit koos 2 õpetajaga Leonardo da Vinci programmi toel 3-nädalasel õppepraktikal Lübeckis.

Õpetajate ja rehabilitatsioonispetsialistide aastased tegemised võtsid kokku traditsioonilised kogemusloengud juuni keskel, kus vaeti 1-aastaste tööõppekursuste plusse ja miinuseid, tehti parendusettepanekuid; spetsialistid ja õpetajad jagasid teadmisi, mis saadud õppelähetustelt Itaaliasse Verona Don Calabria rehabilitatsioonikeskusesse ning Portugali Portosse Gaia rehabilitatsioonikeskusesse. Mõlemaid õppelähetusi finantseeris Leonardo da Vinci programm.

Augusti alguses algasid ettevalmistused rahvusvahelise projekti *WHERE DO WE COME FROM? WHAT ARE WE? WHERE ARE WE GOING?* korraldamiseks. Projekt ise sai hoo sisse 16. ja lõppes 27. augustil. Osalejaid oli Eestist, Kreekast, Küprosel ja Hispaaniast üle 40. Tegemist oli programmi „Euroopa noored“ projektiga, mille kestus on neli aastat. Eelmisel aastal väisati Kreekat, sel aastal Eestit. Ees ootavad kohtumised Küprosel ja Hispaanias. Sihtrühmaks olid

valdavalt liikumispuudega noored.

Augusti lõpus laadis keskuse personal endasse energiat suvepäevadel Rapla maakonnas Tarsi turismitalus. Ilma trotsides käidi rabamatkal, katsuti jõudu köieveos, hüpati batuudil, peeti maha vesipallivõistlused, kujundati T-särke, saadi kokku keskuse noorte töötajate järelkasvuga – alla-aastaste poiste ja tüdrukutega, muljetati, grilliti, kii-guti, maaliti, matkati, lauldi, tantsiti – ja oodati septembrit.

Suvist hingamisaega on keskusel olnud napilt kuu ja sedagi aega on kasutatud õppe- ja rehabilitatsioonibasi arendamiseks ning parendamiseks.

Suvekoolist osavõtjad Tartu Botaanikaaias ...

Kuues kodade suvekool

Kuues kodade suvekool toimus Tartu linnas ning selle korraldajaks oli Tartu Puuetega Inimeste Koda eesotsas Senta Michelsoni ja Sirje Tihhanoviga. Üritus toimus 27. juunist kuni 29. juunini ning koolituseks kasutati koja mugavaid ruume Rahu tänaval.

KAIA KALDVEE

*Ida-Virumaa Puuetega
Inimeste Koja tegevjuht*

Esimesel päeval kohtusime Tartu Linnavalitsuse ametnikega, kes andsid ülevaate linnas puuetega inimestega tehtavast tööst. Samal õhtul külastasime ka Aura Veekesku-

se terviseklubi, et leevendada stressi veeprotseduuride abil.

Teine päev algas põneva koolitusega teemal „Et aidata teisi, tuleb esmalt aidata iseennast“. Lektoriks oli dr Helgi Toomsalu. Samal päeval külastasime Tartu Õlletehast, kus meile näidati tehasse tootmishooneid ning anti

mekkida valminud kesvamärjakest.

Teise päeva mahtusid veel Tartu Puuetega Inimeste Koja töö tutvustus (S. Michelson) ning koolitus teemal „Koja juhi roll, suhted, meedia“, lektoriks ajakirjanik Silja Paavle. Õhtul peale koolituse toimus ühine vestlusring „Puuetega inimeste kodade vajalikkusest maa-konna sotsiaaltöö arengus, erinevate teenuste osutamise võimalustest“.

Kolmandal päeval jätkas dr

Helgi Toomsalu loengut. Käsitletud teema oli vajalik kõigile üritusel osalejatele ning tekitas elava arutelu.

Loenguid kuulates ja tegevusprogrammi täites möödusid päevad märkamatult. Suvekool õnnestus igati ning julgemad osavõtjad võisid enne koduteele asumist proovida ära ka kaaniravi.

Mis on suvekoolide eesmärk?

- tihendada omavahelist koostööd ning kogemuste vahetamist,
- saada ülevaade kodade tööst,
- külastada sotsiaalhoolekandenasutusi üle Eesti,
- kohtuda omavalitsuste esindajatega ning poliitikutega,
- arutada aktuaalseid küsimusi,
- külastada vaatamisväärsusi,
- ...ja lihtsalt veidi puhata.

Suvekoolid on andnud võimaluse

- tihendada omavahelist koostööd,
- saada teavet teiste tegemistest,
- näha erinevaid sotsiaalhoolekandenasutusi üle Eesti,
- kohtuda kohalike omavalitsuste ametnikega ning poliitikutega,
- mõista, et me ei ole üksik, vaid meid on palju (oleme meeskond) ja me ajame ühte asja.

Kodade suvekoolide ajalugu

- 2002. a alguses tekkis Eesti Puuetega Inimeste Kojas idee hakata korraldama kohalike kodade ja üleestiliste liitude ümarlaudu/ kokkusaamisi.
- 2002. a alguses toimus kohalike kodade kahepäevane kokkusaamine Tallinnas Pesarimajas.
- 2002. a toimusid kahel korral liitude kokkusaamised sotsiaalministeeriumi ruumides.

Kahjuks ei tulnud liidud ideega kaasa ning kokkusaamised piirdusid kahe üritusega sotsiaalministeeriumis.

Miks on liitude koostöö oluline?

- hetkel teavad liidud teiste liitude töödest minimaalselt,
- iga liit ajab Eestis oma asja,
- suvekoolide korraldamine annaks võimaluse tutvustada oma eesmärke ning tööd ka teistele,
- tekkib võimalus koostööks

ning elavnevad omavahelised suhted,

- tekkib võimalus arutada ühiselt probleeme ning töötada välja strateegiad,
- teiste liitude töö kohta täpsema teabe saamine annab võimaluse paremini esindada Eestit puude temaatikaga seotud rahvusvahelistel üritustel, esindada puudelisi Eestis korraldatavatel ümarlaudadel, konverentsidel, seminaridel jne,
- tekitab meeskonnatunde. Kuna aetakse ühte asja, siis

... ja lõunat söömas.

on oluline vedada vankrit koos ja ühes suunas.

Mida pakuvad kojad liitudele?

- Koostööd,
- teavet meie tegemistest,
- abi suvekooli korraldamisel.

Liitudelt ootame:

- suuremat huvi liitude allorganisatsioonide ja allorganisatsioonide üksikliikmete vastu maakondades,
- infopäevi ja üritusi,
- väiksemat Tallinna ja Tartu kesksust.

Täna kõigi suvekoolis osalenute nimel Tartu Puuetega Inimeste Koda ja ürituse peakorraldajaid Sentat ja Sirjet.

Täna on kojad omal initsiatiivil korraldanud juba kuus kokkusaamist nimetuse all "Kodade suvekool", need toimusid:

- Hiiumaal (2002)
- Saaremaal (2003)
- Põlvas (2004)
- Ida-Virumaal (2005)
- Läänemaal (2006)
- Tartus (2007)

Kaksteist aastat vabariiklikku puuetega inimeste taidlusfestivali Viljandis

ELLE ARE

*Žürii esimees, näitleja,
teatrikunsti õpetaja*

Tõesti, tõesti, meis kõigis peitub varjatult sügavas hinge-põhjas kirjeldamatu teemant. Teist taolist kalliskivi, kui on sinus, looduses rohkem ei ole. See teemant sähvatab momendil, mil inimene oma ande ära tunneb.

Oma hingeardesse tuleb uskuda, seda otsida ja järjekindlalt lihvida. See on kõige kaunim ja raskem töö. See on ilutegija töö. Sellest tööst saab alguse suur rõõm – loojarõõm. Kaunist ei looda kunagi ainult endale. Kaunist tuleb jagada. Üheskoos saab sinu teemandist elujõud, elujõud vastu minna üheskoos kõigile raskustele.

Olgu need mõtted sissejuhatuseks kokkuvõttele Eesti puuetega inimeste taidlusfestivalist, mis toimus 15.–17.

juunini kevadsuvises õitsvas Viljandis nüüd juba 12. korda. Need festivalipäevad on puuetega inimestele väljundiks igapäevasest rutiinist. Nad annavad jõudu ja julgust uskuda iseendasse ja oma andesse. Annavad teadmist: „Ma pole üksi.” Pole midagi hinnatavamamat, kui püüe luua ilu, mis kingib osasaamise õnne nii tegijaile kui hindajaile ja ka arvukatele pealtvaatajatele. Nagu juba viimased kaheksa aastat võttis meid vastu valgusküllase ja külalishahke Viljandi kultuurimaja ehitud lava ja saal.

Esimesena tervitas kolmekümnet kolme Eestimaa kollektiivi Viljandi puuetega noorte kunstinäitus (juhendaja Malle Saarelaid), mille taiestega olid kujundatud koridorid ja vestibüül. Jälle oli osavõtt kasvanud ja kõik, kellel oli midagi valmis õpitud, said võimaluse üles astuda.

Avapäev oli pidulik. Festivali tule süütas ja avasõnad lausus meie ürituse tuline toetaja Helve Luik, Eesti Puuetega Inimeste Koja juhatuse esimees. Tervitasid Viljandi maakonna ja linna esindajad, Viljandi linna sotsiaalosakonna juhataja Helmen Kütt pani välja Viljandi linna eriauhinna – linna kunstniku kujundatud maasika – suvise Viljandi sümboli. Selle pidi pälvima keegi, kelle esinimine sünnitab kõige erilisema elamuse. Festivali peakorraldaja Viljandi Puuetega Inimeste Koja esinaine Urve Kimmel julgustas esinejaid ja andis esinemisjärjekorra teadustaja Vilma Ilvese kindlatesse kättesse. Süttisid lavatuled. Festival oli alanud.

Festivali avalöök kuulus Haapsalu koja teatrile. Esitati A. H. Tammsaare „Lehekandja nr 17”, juhendaja Aivo Paljasmaa. Kogu etendus oli

terviklik, omanäoliselt ja huvitavalt lahendatud. Stiilsed, originaalsed liikumisseaded. Hea sõna ja plastika liidetud. Suurepärase näitlejate mäng ja lavastajatöö.

Erilise tähelepanu pälvis sellel aastal üllatuslikult hästi läbimõeldud kavaga „Perspektiiv” Jõgeva Haigla Päevakeskuse naistering, juhendaja Laile Sukk. Etendus oli terviklik, originaalne, elurõõmus ja tugevasti teraapilise suunaga. Seda lavamängu nautis nii vaataja kui ka esineja.

Kiituse pälvis veel Viljandi Invateater Karlanda, juhendaja Iffa Arak. Žürii märkis, et Elle Are lavastatud A. Kitzbergi „Karksi külajutt” oli trupi esituses lihtne, vaimukas ja väljendusrikas.

Karlanda mängul oli tänavu hoopis uus ja rõõmustav pale, vastne hingus. Uued tegijad olid õnnestunult valitud. Lavastus terviklik ja kompaktne, lava hästi kujundatud, tükk klassikaliselt lavastatud.

Kõik Karlanda tegelased olid inimestena tugevalt arenenud ja vaimselt kasvanud. Näitetrupi Karlanda tegevus on ilmikas näide, kuidas 12-aastase tööga võib näitlemisega tegelemine anda vaimse puudega inimestele võime iseendaks saada ja oma eluga edukalt toime tulla.

Žürii kiituse pälvisid: Viljandimaa näitetrupp Singel (juhendaja Kateriina Luide) eriliselt emotsionaalse noortekavaga „Õigus armastada”, mis teenis publiku tugeva toetuse; Valga Suhkruhaigete Seltsi ja Südamesõprade vene rühma laulu- ja tantsuansambel (juhendaja G. Babis); Raplamaa Vaimupuudega Inimeste Tugiühing (juhendaja Ene Oisalu) humoorika ja tujuküllase esinemise eest.

Hästi laulis ka Pärnu kuulumispuudega naiste duett. MARIKA LUUK ja KÜLLI PIER esitasid meeldejäädvalt vaimuliklike laule.

Esmaesitajatest kiideti üllatava etteaste eest Saue-Keila Invatalitust, juhendaja Elena Kaldus, ja Narva Kannekest, juhendaja Pavel Smirnov, truppi hea esinemise, kava suurepärase ülesehituse ja esinemiskultuuri kõrge taseme eest.

Tahan öelda, et kõik sellel festivalil esinejad olid aasta ringi tublit tööd teinud ja nende kavad olid tasemel. Kumardus ja sügav tänu juhendajatele.

Püüdsime žüriiga tänavu jagada rohkem juhendajapreemiaid, sest just nende vaeva ja hoole läbi jõuavad kavad professionaalsele tasemele.

Kui palju aastaid juba tuleb lavale Tartu Puuetega Inimeste

meste Koja ansambel Lauluviis ja noorteansambel rahvarohkete sõnalis-muusikaliste kavadega. Luule ja laulukavaga „Kodu, mis mul on”, kus kõlas ilus kõlav sütitav laul ja peen sügava sõnumiga luuleseade. Juhendaja Ave Maria Sild vajab tunnustamist, sest tema käe all oli valminud Tartu etteaste.

Tartu teinegi kollektiiv, Screloysis Multiplexi Ühingu näitetrupp, esineb tugevalt just tänu juhendajale Lembit Eelmäele L. Eelmäe näitemänguga „Me vana klass”. Sobivate omaloominguliste näitemängude lavastamise tõttu on trupp püsinud elujõulisena ja sõnumikandjana, vaatamata osatäitjate raskele haigusele.

Pikka aega on head tööd teinud Valga Suhkruhaigete Seltsi kantritupiga Elujõud juhendaja Mare Oherjus.

Võrumaa Puuetega Inimeste Koja liikumisrühm Hip-hop esines samuti oma tuntud headuses, juhendaja Silvi Orav.

Hea kava oli Võrumaa PIKI ansamblil Elurõõm. Arengu on viinud tõusuteele tubli juhendaja Sigrid Kallion.

Esimest korda astus üles Pärnu Pimedate Ühingu lauluklubi, juhendaja Inda Gris-saar. Esimest korda astusid meie festivali lavale ka Pärnu Erivajadustega Inimeste

Rehabilitatsioonikeskuse ja Pärnu Haigla Psühhiaatriakliiniku päevakeskuse näiteringid. Mõlemat juhendas Margus Oopkaup. Nende kavad olid säravad, omanäolised ja leidlikud.

Täiesti uue ja värske lahenduse pakkus seekord Pärnu Kurtide Ühingu pantomiimigrupp, kus täpsete ja plastiliste kujunditega anti sõnadeta edasi dialoog. Lavastuses oli tunda Mati Kartuse oskusliku lavastajakätt.

Haudvaikselt kuulas saal Põhja-Eesti Pimedate Ühingu naisansamblit. Väga puhas *piaano* ja suurepärane häälte sobivus. See ansambel muusitseeris tõeliselt. Hästi sobis kava vahele klarnetisolist

Vello Vart. Meeldejäädvalt esines ka Põhja Eesti Pimedate Ühingu solist Allan Laur.

Midagi täiesti enneolematut koges aga saal siis, kui lavale astus Ele Nugise käekõrval väike pime tütarlaps Svetlana ja laulis oma unistusest näha kord allika kaldal metsasügavusest väljuvat õrna metskitse. Tütarlapse hääl ja kaasaelamine oli kirjeldamatu. Just Svetlana, väike pime muusik, Põhja Eesti Pimedate Ühingu ansambli solist, pälvis žürii üksmeelse otsusega Viljandi kunstnike preemia – maasika. On ju Viljandi pere- ja lastekaitse linn.

Žürii diplomid hea esinemise eest pälvisid Tõrva Puuetega Inimeste Liidu näi-

tering Tegusad ja Jõgeva Haigla päevakeskuse näiteringi keskne tegelane väike Juku, kes oli nagu karikatuuurilt maha astunud väike lõbus võlur ja kes teenis saali tugeva poolehoiu.

Tahan ütelda, et häid kavu oli mitu. Tänavu oli kõikides esinemistes tunda kindlat režiilist suunda. Peeti kinni esinemisajast. Riietus ja üldine esinemiskultuur olid välja peetud. Igas kavas oli sõnum.

Ehk peaksid selgi sügisel juhendajad hinge tõmbama ja Viljandis maha istuma, žürii liikmetega kohtuma ja veel ühed õppepäevad tuleviku festivalide tarbeks korraldama.

Koostöös Eesti Puuetega Inimeste Kojaga korraldab mittetulunduslik ühing Teistmoodi käesoleva aasta septembris ja oktoobris kolm korda 25-le inimesele projektikirjutamise koolituse (Rakvere, Tartu ja Tallinn). Need koolitused on tänu erasektori toetusele kõigile osalistele täiesti tasuta. Projekti toetajate abiga leitakse professionaalne koolitaja ning tasutakse osavõtjate transport ning toitlustus- ja majutuskulud.

norman optika

LASVET
PATENDIBÜROO

uponor

Helping the world recycle

EPIKoda ja MTÜ Teistmoodi tänavad kõiki lahkeid toetajaid.

Puuetega inimeste organisatsioonide valmisolek teenuste osutamiseks

Mis on rehabilitatsiooniteenus? See on sotsiaalteenus, mille eesmärk on parandada puuetega inimeste iseseisvat toimetulekut, suurendada ühiskonda kaasatust ja soodustada töötamist või tööle asumist.

KAIA KALDVEE

*Ida-Virumaa Puuetega
Inimeste Koda*

Maakondlike kodade põhieesmärgiks on seatud koordineerida ja arendada koostööd erinevate puuetega inimeste ühenduste vahel maakonnas ning viia oma liikmete probleemid/nõudmised omavalitsusasutuste, maa(linna)valitsuste ja üldsuse tasandile.

Kojad on võtnud enda kanda järgmised ülesanded:

- osalemine omavalitsuse- ja maa(linna)valitsuse tasandil sotsiaalhoolekandetöö arengukavade ja programmide väljatöötamises;
- koostöö Eesti Puuetega Inimeste Koja ja erinevate puuetega inimeste ühendustega;
- ravi, rehabilitatsiooni, üld- ja kutsehariduse, ümberõppe, tööhõive ja iseseisva toimetuleku küsimuste teadvustamine ja lahendustele kaasaaitamine;
- liikmeid puudutav infotöötlus;
- avalike suhete korraldamine;
- oma liikmete tegevuse koordineerimine;
- koolituste ja teabepäevade korraldamine;
- erinevate teenuste osutamine puuetega inimestele.

Tallinna Puuetega Inimeste Koda

- taksoteenus puuetega inimestele (rahastaja: Tallinna LV)
- Puuetega Inimeste Tegevuskeskus:
- koolitused, üritused, vaba aja tegevused;
- informatsioon ja esmatasandi nõustamine;
- arvuti ja interneti kasutamine;
- raamatute ja ajalehtede lugemine;
- abivahendite ja inkontinentsitarvete müük.

Läänemaa Puuetega Inimeste Koda

- puuetega inimeste ja nende pereliikmete nõustamise teenus (projektid + Haapsalu LV);
- väikeses mahus tugiisikuteenus (vabatahtlik);
- päevakeskuse teenus (vaba aeg);
- koolitused, üritused.

Saaremaa Puuetega Inimeste Koda

- kuulmisnõustamise teenus;
- päevakeskuse teenus (ringide tegevus, vaba aeg);
- viipekeeletõlketeenus;
- isikliku abistaja teenus (rahastaja Kuressaare LV);
- tugiisiku teenus (rahastaja Kuressaare LV);
- töötamise toetamise teenus (riiklik teenus);
- igapäevaelu toetamise teenus (riiklik teenus).

Hiiumaa Puuetega Inimeste Koda

- igapäevaelu toetamise teenus (riiklik teenus);
- toetatud elamise teenus (riiklik teenus);
- toetatud töötamise teenus (riiklik teenus);
- päevakeskuse teenus erinevatele sotsiaalsetele sihtgruppidele (puudega inimesed, väikeste lastega pered ...).

Pärnumaa Puuetega Inimeste Koda

- koolitused, üritused, nõustamised (projektipõhised);
- isikliku abistaja teenus (osutajaks Pärnu Ratastooliklubi);
- viipekeeletõlgi teenus (osutajaks Pärnumaa Kurtide Ühing).

Valgamaa Puuetega Inimeste Koda

- sotsiaalnõustamise teenus;
- päevakeskuse teenus (vaba aeg);
- internetiteenus;
- viipekeeleteenus (finantseerib Valga LV);
- massaaži teenus (finantseerib Valga LV);
- vererõhu ja veresuhkru mõõtmise teenus;
- ravivõimlemise teenus;
- infopäevad, üritused (projektipõhine).

Viljandi Puuetega Inimeste Nõukoda

- erinevad rehabilitatsiooni kursused (5-6 korda aastas);
- vaba aja veetmine – ringide tegevused;
- nõustamised;
- seminarid, koolitused (projektipõhised);
- tervisepäevad (projektipõhised);
- enesega toimetuleku õpetused (korraldajateks mitmed koja allorganisatsioonid).

Järvamaa Puuetega Inimeste Koda

- internetiteenus;
- vaba aja veetmise teenus (mängude päev – kabe, male, koroonajärgne);
- isikliku abistaja teenus (koostöös Paide LV);
- koolitused, nõustamised (projektipõhised);
- Gadox ja Jalaekspert vastuvõtud.

Põlvamaa Puuetega Inimeste Koda

- psüühiliste erivajadustega inimeste igapäevaelu toetamise teenus (riiklik);
- töötamise toetamise teenus (riiklik);
- toetatud elamise teenus (riiklik);
- koolitused, seminarid (projektipõhised);
- nõustamisteenus (projektipõhine);
- vaba aeg (erinevad üritused).

Tartu Puuetega Inimeste Koda

- rehabilitatsioonikursuste korraldamine;
- logopeediline nõustamine;
- psühholoogiline nõustamine;
- psühhoteraapiline nõustamine;
- sotsiaalne nõustamine ja toimetulekuõpetus;
- puudega inimese pereliikmete nõustamine;
- füsioterapeutiline nõustamine;
- eripedagoogiline nõustamine;
- töönõustamine;
- ravivõimlemine;
- rehabilitatsiooniplaanide koostamine;
- seminarid, koolitused (projektipõhised);
- vaba aja veetmine (üritused, projektipõhised).

Jõgevamaa Puuetega Inimeste Koda

- seminarid, infopäevad (projektipõhised);
- vaba aja veetmine (ühisüritused);
- nõustamine (projektipõhine).

Lääne-Virumaa Puuetega Inimeste Koda

- päevakeskuse teenused (osaline rahastaja Rakvere LV):
- pesu pesemine;
- juuksur, pediküür, maniküür;
- massaaž;
- vererõhu ja veresuhkru mõõtmine;
- sotsiaalnõustamine;
- vaba aja veetmine (mängud, TV, ringide töö);
- koolitused, seminarid (projektipõhine).

Ida-Virumaa Puuetega Inimeste Koda

- päevakeskuse teenus;
- psüühiliste erivajadustega inimeste igapäevaelu toetamise teenus (riiklik);
- toetatud elamise teenus (riiklik);
- nõustamise teenus (projektipõhine);
- seminarid, koolitused, infopäevad (projektipõhine);
- vaba aja veetmine (ühisüritused, projektipõhine).

Töötamine puudeliitude ja patsientide huvirühmadega

NEVE HÖBEMÄGI

GlaxoSmithKline'
välissuhete direktor,
Ravimitootjate Liit

Teadlik patsient

Dr Vahur Valvere, SA PERH Onkoloogiakeskuse juhataja ja Eesti Vähiliidu juhatuse esimees, on öelnud, et info haiguste nüüdisaegsetest ravivõimalustest ja igakülgsest ennetustegevusest peab jõudma abivajajateni. Selleks tuleb kasutada kõiki tänapäevaseid kommunikatsioonivahendeid ja koolitatud inimressurssi.

Kuna Eestis vastavaid uuringuid tehtud pole, võtan aluseks Suurbritannias avaldatud uuringud ja artiklid, mis on näidanud, et esimene samm tervishoiu kvaliteedi parandamiseks on anda teavet, kuidas püsida terve, paraneda või koos haigusega edasi elada.

Meditiini infrastruktuuril, teadus- ja uurimisasutustel ning farmaatsiatööstustel on kõigil oluline osa haiguse

ravimisel, kui haigust ei ole võimalik ennetada. Juurdepääs nende valdkondade teabele on oluline, et tagada üldsuse teadlikkus uuendustest. See teave on vajalik ka patsientide ja tervishoiutöötajate vahel sisuka dialoogi pidamiseks tõhusate ravivõimaluste kohta. Korduvalt on ilmnud, et teadlikud patsiendid aitavad parandada tervishoiuvaldkonna otsuste kvaliteeti ja ravisoostumust.

Inimeste osalemist tervishoidu ja omaenda ravi puudutavates otsustes piirab tavaliselt arusaadava info vähesus. Samas näitavad uuringud, et teadlikud patsiendid saavad paremaid ravitulemusi, kuna täidavad paremini ravisoovitusi ja valivad koos arstiga endale ka õigeima ravi.

Viimase aja suundumused näitavad, et patsiendid muutuvad teadlikumaks ja nende õigused suurenevad ning juurdepääs tervishoiuteabele on kiirem ja parem.¹ Mitmest uuringust² saadud andmed näitavad, et peamiselt saab

teadlikumast patsiendist kasu tervishoiusüsteem, aga ka patsient ise.

Andmed näitavad, et

- paljud isikud ei tunne, et nad on piisavalt esindatud tervishoiupoliitikas ja -süsteemis
- isikud soovivad enam läbi paistvust ja teavet tervishoiusüsteemi kvaliteedi ning suutlikkuse kohta
- patsiendid ja tervishoiutöötajad on vägagi huvitatud teabest, mis aitab neil mõista valikuid ja teha otsuseid omavahel nõu pidades
- inimesed hindavad kõrgelt uuenduslikke ravimeetodeid.

Euroopa Parlament on öelnud, et patsientidel on seaduslik vajadus ja õigus saada teavet ravimite, sh retseptiravimite kohta. Parlament soovib, et lisaks õigusnormides sätestatule peaksid Euroopa Komisjon ja liikmesriigid „kaaluma, kuidas parandada patsientidega ja üldsusega suhtlemist retseptiravimite teemal”. See nõuanne peegeldab demokraatlikku

lähenemist, mis tugineb laialdasele nõupidamisele üldsisega.

Teadus- ja arendustegevusel põhinev ravimitööstus on hindamatu partner ja ressurss tervishoiuteenuste pakumisel ning seega ka toodetega ja tervishoiuga seotud teabe seaduslik allikas. Ravimitööstus leiab, et patsientidele antav kaubamärgiteave peab olema objektiivne ja tuginema faktidele. Kehtima peab piisav kontroll. Uuringud näitavad, et kaubamärgiteave võib anda lisaväärtust patsientide ravisoostumuse ja ohutuse jaoks. (On kindlaks tehtud, et umbes 50% retseptiravimeid ei tarbita nõuetekohaselt, mis ei ole kasulik patsiendile ega riigieelarvele.)

Tänapäeval ei ole informatsiooni liikumine ja vahendamine ilma Internetita enam mõeldav. Patsiendid kasutavad tervishoiuteabe saamiseks aktiivselt Internetti; sellist teavet pakutakse ulatuslikult USA ja veidi vähem Euroopa veebilehekülgedel. Allikast olenemata on oluline, et õige teabe jõuaks patsiendini.

Ravimiinformatsioon on hästi kontrollitud ja seadustega piiratud valdkond nii Eestis kui ka Euroopas. Ei ole põhjust karta, et informatsioon, mida jagab ravimifirma, muutuks lausreklaamiks või patsienti liigsele ravimi-

tarbimisele kallutajaks.

Eestis on kaks organisatsiooni, mis kaitsevad patsiendi huve ja õigusi: Patsientide Nõukoda ja Patsientide Esindusühing. Liikmete arvu ja tegevusulatus järgi on Eestis vaieldamatult suurim ja aktiivsem organisatsioon Eesti Puuetega Inimeste Koda – nüüdseks juba 12 aastat tegutsenud nõuandev ja ennekõike invaküsimusi koordineeriv organisatsioon, mis tegutseb sotsiaal-, tervishoiu-, haridus- ning kultuurivaldkonnas ning ühendab vaba tahte alusel puuetega inimeste 33 vabatahtlikku ühendust, 16 regionaalset puuetega inimeste koda ning teisi juriidilisi isikuid, kelle tegevusvaldkonnaks on töö puuetega inimestega.

On hea meel tõdeda, et oleme jõudnud sinnamaani, kus puudeliidud on hakanud teadvustama vajadust era- ja avaliku sektori partnerluste järele. Vabatahtlike töögruppide loomine farmaatsiaettevõtete, valitsuse, patsientide, teadus- ja uurimisasutuste ja tervishoiuorganisatsioonide vahel aitab tõsta puudeliitude ja patsientide tervishoiuteadlikkust ning jätkata arengut. Tervishoiuteabe puhul võivad sellised era- ja avaliku sektori partnerlused toimida kogu suhtluse jooksul, s.o nii oluliste sõnumite, vahendite (poliitiliste seisukohtade) kui ka tulemuste väljatöötamisel.

Tervishoiu töögrupp ja koostöö

Nüüdseks on EPIKu juhatus aktsepteerinud eri puudeliitude juhtidest koosneva tervishoiu töögrupi loomise. Vajaduse taolise töögrupi järele tingib hetkeolukord Eesti tervishoius, mis pole poliitilisel tasandil veel saavutanud piisavalt tähelepanu ning sellest johtuvalt ka vajalikku riiklikku rahastamist. Eesti patsiendid peavad ilmselt aastaid ootama, enne kui võib väita, et nad saavad meie läänenaabritega võrdset nüüdisaegset ravi. Hetkel on valdav osa praegu väljakirjutavatest ravimitest 10–15 aastat vanad. Töögrupi peamine tegevus saab olema suhtlemine tervishoiu eest vastutavate poliitikutega ja selgitustöö tegemine, samuti meedias tervishoiuprobleemide kajastamine.

Mis siis tingib sellise töögrupi aktiveerimise? Ja miks peame üheskoos tegelema tervishoiupoliitikaga? Ma ei oska küll nimetada ühtegi teist organisatsiooni või asutust kui ravimifirmad ja loodetavasti ka patsiendiliidud, kes muretseksid tervishoiu nüüdisajastamise (ma ei pea siinkohal silmas haigemajade ehitust ja aparatuuride ostmist) ja Eesti elanike lühikesel eluea pärast. Ilmselt peame nii riigi kui indiviidi tasandil pöörama tervishoiule palju

enam tähelepanu, et saavutada vähemasti Euroopa keskmine eluiga.

Missugune on tervishoiu tähtsus poliitikute jaoks? See on hetkel madal. Palju olulisemaks peetakse poliitilist fookust ja näiteks maanteede ehitamist või põllumajanduse toetamist.

Mida suudab teha hästi makstud arst ilma tänapäevaste ravimiteta? Me võime olla uhked oma arstide üle, kes on professionaalsed ja samas ka hoolivad ning patsiendikesksed. Küsimus on aga vahendites, millega ravitakse ehk ravimite nüüdisaegsuses. Eestis on pea 90% ravimitest rohkem kui 15 aastat vanad.

Uued ravimid saavad Eestis kättesaadavaks keskmiselt 7 aastat hiljem kui mujal Euroopas. Jääb vaid küsida, miks see nii on. Ometi ei vaevle Eesti riik eelarvedefitsiidis. Mitme aasta tagune valitsuse otsus geneeriliste ravimite kasutamise eelistamiseks ei andnud paraku loodetud tulemust – säästetud vahendid suunati muude kulude ja päevapoliitiliste lubaduste katteks, mitte uute innovaatiliste ravimite kättesaadavuse parandamiseks. Sel kombel jäid patsiendid ilma kvaliteedihüppest paljude haiguste ravis. Meil puudub ravimipoliitika ja poliitiline tahe olukorda muuta.

Patsientide omaosalus ra-

vimite ostmiseks on Euroopas üks suurimaid. Panna inimesi veelgi enam ravimite eest maksma võrdub poliitilise enesetapuga, seega peab riik leidma lisavõimalusi ravimite piisavaks rahastamiseks.

Ravimid on endiselt valdkond, kus nähakse võimalust raha kokku hoida soodustuste vähendamise abil. Valitsuse poliitika määrab ära ametnike tegevuse põhisisu. Kuni domineerib soov kulusid pidevalt ohjata, peavad ametnikud nõnda ka tegutsema. See aga ei pruugi olla parim patsiendile, sest sunnib tervishoiusüsteemi rakendama rohkem invasiivset või stationaarset ravi.

Riikides nagu Eestis, kus ravimifirmade ja patsiendiliidu koostöö on veel algfaasis, on tähtis, et nii puude- kui patsiendiliidud mõistaksid üheselt, millistel alustel ravimifirmad nendega suhtlevad. See on vajalik ennekõike selleks, et garanteerida läbipaistev, korrektne, usaldusel põhinev ja lugupidav koostöö.

- Tagatud peab olema puude- ja patsiendiliitude, nende poliitiliste hinnangute ja tegevuse **sõltumatus**.

- Kõikide koostööküsimuste puhul on **läbipaistvus** keskne tähtsus. Teave partnerluse eesmärkide ja ulatuse kohta olgu kättesaadav.

- Puude- ja patsiendiliitude ja ravimitööstuse ühine tege-

vus põhineb **vastastikusel lugupidamisel ja usaldusel**.

- Ravimitööstus ei tohi nõuda puude- ja patsiendiliitudelt konkreetsete toodete või teenuste **reklaamimist** ja patsiendiliidud ei võta endale kohustust tegeleda sellise reklaamiga.

- Ravimitööstuse **sponsorlus peab olema läbipaistev** ja soovitatavalt seotud kahepoolsete **lepingutega**.

• • •

Lõpetuseks tsiteerin Alar Irsi, kes on tabavalt kokku võtnud hetkel Eesti tervishoius toimuva: „Mis Eestis puudub, et seda kõike teha? Tundub, et põhiliselt on puudu eesmärgist ja tahtest. Patsiendid ei ole Eestis piisavalt organiseerunud, et ise enda vajaduste eest seista, teema vajaks riiklikku tähelepanu. Teiseks, me oleme harjunud end pidama maailma kõige targemateks ja ilusamateks. Võib-olla on alasid, kus eneseimetlus on põhjendatud, ravimite kasutamise ja tõendus põhise meditsiini valdkonnas see kindlasti nii ei ole. Kuni me seda ei tunnista, on väga raske midagi muuta proovida.“

1 Cambridge University Health'i uurimuse (2003) tulemused.

2 Kirjanduse ülevaate leiab uurimusest „The Informed Patient“, Cambridge University Health (2003); Consensus Research Survey (2002).

Nägemispuudega massööride rahulolu töö ja eluga

**KERTI KOLLOM
SEIDELBERG**

*Tallinna Sotsiaal- ja Tervis-
hoiuameti vanemspetsialist,
Tallinna Ülikooli magistrant*

Maikuu esimestel päevadel kaitsesin Tallinna Ülikoolis oma bakalaureusetaseme uurimustööd pealkirjaga „Tööga hõivatud nägemispuudega inimesed: massööride rahulolu töö ja eluga“.

Teema valik

Teema valiku tingisid mitmed asjaolud. Eestis on üha enam hakatud rääkima puuetega inimeste tööhõive suurendamise vajalikkusest. Rakendatud on meetmeid, kaasaanamiseks pikaajalisi töötuid ja puuetega inimesi, alustatud on tööandjate koolitamist eesmärgiks positiivsetest kogemustest jagamine ning laiem teavitustöö puuetega inimestest kui ühiskonna kasutamata ressursist.

Teisalt mõjutas teema valikut fakt, et nägemispuudega

massööre on Eestis koolitatud pea 10 aastat. Nägemispuudega massööride toimetulekut, varasemaid töökogemusi ja muid aspekte ei ole Eestis varem uuritud. Statistika iseloomustab ilmekalt puuetega inimeste tööga hõivatuse madalat taset, kuid sellest hoolimata on nägemispuudega massöörid ühed paremini toimetulevad. Massaaž on Eesti peaaegu ainuke eriala, kus raske ja sügava nägemispuudega inimesed saavad edukalt töötada ning konkureerida avatud tööturul võrdselt puudeta inimestega (nägijatega). Sellise tulemuseni jõudsin ka oma uurimuse järelduses.

Uurimuse eesmärk

Vastavalt uurimistöö eesmärgile püstitasin järgmised uurimisülesanded: analüüsida nägemispuudega massööride rahulolu eluga, uurida nägemispuude ja tõrjutuse seoseid ja nägemispuudega massööride rahulolu tööga.

Uurimisel kasutasin kvantitatiivset ja kvalitatiivset uurimismeetodit.

Töö teoreetiline osa andis ülevaate sotsiaalse tõrjutuse ja heaolu kaotusest ning rahulolu teooriatest.

Uurimuse tulemused

Ankeetküsitluses osales 25 respondenti üle kogu Eesti. Küsitletute hulgas oli mehi 11 ja naisi 14. Noorim vastaja oli 27-, vanim 63-aastane, mis teeb keskmiseks vanuseks 44,6 aastat. Valdavalt oli kõigil vastanutel 100% töövõimevus. Üks osa vastanuist oli saanud nägemispuude juba lapseas, teisele osale vormistati puue puude tekkimisel täiskasvanuna.

25-st vastanust 20 olid nägemispuudelised juba enne massööriks õppimist. Järelikult võib oletada, et nägemispuude olemasolu mõjutas otseselt elukutse valikut.

Tööelust kõrvalejätust esines vastanutest pooltel, kõige kauem oldi aktiivsest elust

Kersti Kollom Seidelberg ülikooli lõpetamise päeval.

ERAKOGU.

kõrval oldud 9 aastat. Keskmiselt oldi aktiivsest elust kõrval 2–4 aastat.

Kõige suuremaks takistuseks aktiivsesse ellu tagasi-pöördumisel olid vastanutel psühholoogilised probleemid, nägemise kaotusest või halvenemisest tekkinud kriisid.

Kõige enam saadi informatsiooni massööriks õppimise võimaluste kohta lähisugulastelt, sõpradelt või leiti info ise ajalehest. Informatsiooni saadi ka nägemispuuetega inimeste organisatsioonidest. Märkimist leidsid Eesti Pimemassöörade Ühing ja

Eesti Pimedate Liit, neljal juhul saadi infot tööhõiveametist.

Uurimusest selgus, et olulist rolli massööride koolitamisel etendas 1997. a alustatud Eesti Pimedate Liidu Phare-LIEN projekt, mille toetusel koolitati 9 nägemispuudega massööri. Käesolevaks ajaks on saanud massööri koolituse umbes 50 nägemispuudega inimest.

Massööri elukutse valiku motiividest kumas läbi nägemispuudeliste soov elus edasi jõuda, arvati ka, et inimene peab ju millegagi tegelema. Vastustest ilmnas soov

pidevalt õppida ja areneda.

Varasemad tööalased kogemused olid vastanutel erinevad: stomatoloog, firmaomanik, mööblirestauraator, sidetöötaja, raamatukoguhoidja, laborant, lilleseadja. 25-st olid 9 varem töötanud pimedate ettevõtetes.

Massöörina töötamise mõju praegusele elule oli valdavalt positiivne. Vastustest selgus, et on oluline vahe, kas istuda kodus või olla aktiivne töötaja.

Massööri elukutse õppimine ja sellega leiva teenimine annab võimaluse naasta tööellu. Tekivad uued tutvused,

on olemas vaheldus kodus istumisele. Lisaks vastas üks inimene: massaaži juures meeldib mulle kõik, lähtudes motiivist, et kõik, mis mul on, on minu käed... saab teha tööd ja olla ühiskonnale vajalik. Veel arvati, et massööri elukutse on eliitelukutse ja see on hoopis midagi muud, kui teha tükitööd pimedate ettevõttes. Kõige suurem osa oli vastanute hulgas massööre, kes kasutasid liikumisel saatjat, samal ajal sõltus nende toimetulek olulisel määral kõrvaliste isikute abist, nt võõrast kohas liikumisel.

Töömotivatsiooni seisukohast hakkas töö autorile silma vastanute positiivne ja entusiastlik suhtumine oma töösse. Tundi head meelt võimalusest töötada ja teenida elatist, aidata inimesi ja selle kaudu ka iseennast. Rõhutati suhtlemise ja eneseteostuse võimalust ning töö jõukohasust. Rõõmu tunti sellest, kui kliendid olid rahul ja tulid tagasi.

Võrdsete võimaluste realiseerimine. Kõige enam kasutati isikliku abistaja ehk saatja teenust. Muu abi kasutamise kohta märgiti veel täienduskoolitust, psühholoogi, konsultatsioone, tööhõiveameti juhtumikorraldajat, nägemisabivahendeid.

Ootused võrdsete võimaluste realiseerimiseks. Kolmandik vastajatest soovis

kasutada invatransporditeenust, vastustest selgus, et mitmes omavalitsuses invatransporditeenust ei osutata või ei sobinud teenuse osutamise põhimõtted. Lisaks sooviti veel massööri tööks soodsa hinnaga rendipindu, osalise tööajaga töötamise võimalust.

Rahulolematust põhjustasid omavalitsuste pakutavate teenuste vähesus või puudumine (isikliku abistaja teenus, invatransport, soodus rendipind). Pakutavate teenuste maht ei rahuldanud tegelikke vajadusi.

Kokkuvõtteks

Uurimistulemustest selgus, et enamik nägemispuudega massööre on oma elu ja tööga rahul, neil on piisavalt tööd ja hulgaliselt sotsiaalseid suhteid. Pooled vastanute olid kaotanud nägemise täiskasvanueas ja elanud sellest tulenevalt läbi hingelise kriisi, millest saadi üle tänu perekonnale ja sõpradele. Nägemispuudega inimeste tõrjutust põhjustasid ühiskonnas valitsevad eelarvamused. Eelarvamused takistasid massööriks õppimist meditsiinikoolis, kuhu ei tahtud vastu võtta nägemispuudega inimest. Eelarvamused takistasid tööd leida, sest valitseb arusaam, et nägemispuudega inimene ei saa töö-

tada massöörina ja tal ei tohi lubada kätt teise inimese külge panna.

Puuetega inimestele võrdsete võimaluste loomise standardreeglid võeti vabariigi valitsuses vastu 1995. aastal. Standardreeglite kinnitamisest on möödunud 12 aastat, kuid ikka veel ei ole riiklikul tasemel lahendatud nägemispuuetega inimeste kutseõppe küsimus. Nägemispuuetega massööride süsteemse koolitamisega tegi algust mittetulundusühing Eesti Pimedate Liit ja seda tegevust on jätkanud mittetulundusühing Eesti Pimemassööride Ühing, mis tegutseb projektipõhiselt, saades masseerijakoolitusteks raha tööhõiveametist.

Nägemispuudega massööride elukvaliteet ja töötamisvõimalused sõltuvad otseselt hoolekandeteenustest.

Nägemispuudega inimesel on tõrjutuse oht ülisuur, kuna puude olemus on otseselt seotud informatsiooni hankimise ja selekteerimisega. Uurimisandmete analüüsimisel selgus, et nägemispuuetega õpilastel ja üliõpilastel puuduvad kohandatud (suurendatud kirjas või Braille' kirjas) õppematerjalid. See asjaolu pärsib ka täiskasvanueas nägemise kaotanud inimeste rehabilitatsiooni.

Uurimistulemuste alusel võib väita, et nägemispuude-

ga massöörid suhtuvad entusiastlikult oma töösse. Meeldivalt üllatas, et uurimuses osalenud nägemispuudega inimesed, kes vajasisid pidevat kõrvalabi, tundsid end massöörina täisväärtuslike töötajatenä. Soov õppida ja enast arendada on nende jaoks elutähtis. Masseerija tööd ei tehtud mitte üksnes sissetuleku saamiseks, vaid huvi ja meeldivuse pärast.

Teemaintervjuuga kogutud uurimisainestiku analüüsi tulemused näitavad, et respondentid olid rahul arstiabi kättesaadavusega. Probleeme tekitas asjaolu, et arstid ei jaganud informatsiooni selle kohta, mis saab edasi.

Alaväärsustunne tekkis pidevast sõltumisest teistest inimestest ja kõrvalabist, põhjusel, et kadusid endised sõbrad, ei saadud enam tegeleda seni meeldinud tegevustega (lugemine, sport). Üks respondent arvas, et kogu maailm muutub, aga tema selles muutumises ei osale.

Eneserealiseerimisvajadus tekkis siis, kui esmavajadused olid rahuldatud, avanesid uued võimalused ja endisi hobisid ainult veidi teistmoodi saadi taas harrastada. Nägemispuue ei takistanud olla aktiivne ühiskonna liige. Kõrvutades ankeetküsitluse ja teemaintervjuude tulemusi, võib tõdeda, et mõlemad

respondentide rühmad käsitlesid samu probleeme.

Uurimistöö oli kasulik kõigile

Kõige enam rahulolematust tekitasid puudujäägid nägemispuuetega inimeste hariduse ja kutseõppe ning rehabilitatsiooni valdkonnas. Süsteem on lünklik, mis muudab toimivate struktuuride tegevuse mõttetuks. Puudub asutus, mis rahastaks ülikoolides õppivatele ja täiskasvanueas nägemise kaotanud inimestele õppematerjalide valmistamist.

Uurimus andis ülevaate nägemispuudega inimeste tööhõivest. Uurimuse autor mõistis, et nägemispuudega massöörid puutuvad päev-päevalt kokku paljude olme-probleemidega. Massööri töö on raske. Samas on massööri elukutse Eestis ainuke eriala, kus avatud tööturul saavad töötada sügava ja raske nägemispuudega inimesed võrdselt nägijatega.

Massööri töö on nägemispuuetega inimeste hulgas suhteliselt populaarne ja seda ka põhjusega. Kui nägemispuudega massööril on erialane ettevalmistus siis tänases Eestis ta tööpuudust ei kannata.

Ettepanekud

Senisest enam tuleb arendada teenuseid tööil käivatele puuetega inimestele: isiklik abistaja, invatransport jms. Igas omavalitsuses, kus elavad nägemispuudega inimesed, tuleb tagada teenuste kättesaadavus.

Senisest aktiivsemalt tuleb puuetega inimestele tutvustada nende õigusi.

Kuna nägemispuudega massööride rahulolu töö sisulise poolega on suurem kui välise poolega, siis on vaja suuremat tähelepanu pöörata töötingimustele, jagada neile informatsiooni vabast töökohtadest, abistada FIE-sid raamatupidamise korraldamisel.

Vaja on luua positiivne kuvand edukalt töötavatest puuetega inimestest.

Igas omavalitsuses tuleb koostada tööhõive kava, mis sisaldab ka puuetega inimeste tööhõivet.

Massöörid on oma töö üle uhked, sest nad on ühiskonnale vajalikud.

Koolitusest osavõtjad projekti lõpuüritusel EPIKu aias.

Omavalitsuse kaasamine puudetemaatikasse

Kohalike omavalitsuste sotsiaaltöötajate koolitusprojekti kokkuvõte

KARIN HANGA

EPIK tegevjuht

Eesti Puuetega Inimeste Kojas toimus märtsist kuni juunini seitse koolituspäeva, kus anti kohalike omavalitsuste sotsiaaltöötajatele ja lastekaitsetöötajatele ülevaade lähiaastatel toimuvatest seadu-

semuudatustest ning tutvustati sagedamini esinevaid puudeliike, nende olemust ja tekkimise asjaolusid. Koolituse eesmärk oligi parandada sotsiaaltöötajate teadlikkust puudega inimeste vajadustest ja probleemidest, et nad oskaksid puudega inimesi paremini mõista ja aidata.

Lektoriteks olid puuetega inimeste organisatsioonide esindajad, puudega laste vanemad, meedikud, sotsiaalministeeriumi esindajad ning Tartu Ülikooli Pärnu Kolledži õppejõud.

Miks oli sellist koolitust vaja?

Seadusemuudatused, mis mõjutavad sotsiaaltöö korraldust kohaliku omavalitsuse tasandil:

- muudatused sotsiaalhoolekande seaduses teevad omavalitsusele kohustuse raske ja sügava puudega laste lapsehoiuteenuse ja asendushoolduse teenuse korraldamise ning raskete sotsiaalse te probleemidega inimeste abistamise, kasutades juhtumikorralduse meetodit. Lisandumas on uued sotsiaalteenused, täpsustuvad teenuste kirjeldused ning väljatöötamisel on uue sotsiaalhoolekande seaduse eelnõu;
- toimuvad muudatused puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduses, mille kontseptsiooni on Vabariigi Valitsus heaks kiitnud. Kontseptsiooni kohaselt muutuvad puude määramise alused – puude raskusaste ei tugine edaspidi kõrvalabi ja järelevalve vajadusele, vaid puudega inimese (aktiivsusega seotud) lisakuludele. Samuti tehakse omavalitsustele kohustus hinnata puudega eakate vajadusi ja maksta toetusi, arendada ja pakkuda toetavaid teenuseid.

Omavalitsuste igapäevatöö muutub reguleeritumaks ja lisanduvad uued kohustused,

Helve Luik ja Karin Hanga tunnistusi kätte andmas.

kuid samas ei piisa informatsiooni puudeliikide, nende olemuse ja abistamise meetodite kohta ning sageli ei ole omavalitsuse suutelised neile pandud kohustusi täitma.

Selleks et aidata kaasa olukorra paranemisele ja anda sotsiaaltöötajatele vajalikke teadmisi, oligi EPIKi koolitus korraldatud.

Koolitusel osales 45 kohalike omavalitsuste sotsiaaltöötajat, kuigi soovijaid oli rohkem. Tagasiside koolituse kohta oli positiivne. Sotsiaaltöötajad rõhutasid eriti puudeliikide ja haigusseisundite tutvustamise vajalikkust, kuna tegu on informatsiooniga, mida sotsiaaltöötajate sõ-

nul ei ole neil võimalik saada erialase hariduse omandamise ega ka igapäevase töö käigus. Sama oluliseks peeti omavahelisi kontakte ja kogemuste vahetamist – enesetäiendamine ja õppimine üksteise kogemustest on suure väärtusega ning ühtlasi ka elukestva õppe osa.

Kokku võeti läbi 20 teemat: nägemispuue, kuulmispuue, vaimupuue, liikumispuue, puudega laps perekonnas, puudega eakate vajadused, diabeet, epilepsia, *sclerosis multiplex*, skisofreenia, autism, südame- ja veresoonekonna haigused, raske ja sügava puudega laste lapsehoiuteenus, asenduskodu teenus,

isikliku abistaja teenus, abivahendid ja abivahendi teenus, teenuste arendamine kohaliku omavalitsuse tasandil, hindamine sotsiaaltöös, integreeritud hooldus- ja hooldusravi kontseptsioon ning puuetega inimeste sotsiaaltoetuste kontseptsioon.

Tahame tänada kõiki tublised sotsiaaltöötajaid, kes leidsid kiire töö kõrvalt mahti teadmiste kogumiseks puuetega inimeste kohta. Loodame, et koolitus täitis ootused ning saadud teadmisi on võimalik igapäevatöös rakenda-

da. Samuti täname kõiki lektoreid, puudega laste vanemaid ja meie organisatsioonide esindajaid, kes on kindlasti kõige pädevamad omal teemal rääkima ja reaalsest elust pärinevaid kogemusi jagama. Aitäh!

EPIKul on soov sarnase koolitusega 2007. aasta oktoobris jätkata ja kaasata sellesse ka algklasside õpetajaid. Kuna meie tegevus on projektipõhine, siis sõltub uus koolitus rahastamisvõimalustest.

Ravimite kompenseerimine

RISTO KUKK

*Ravimitootjate liidu
projektijuht*

Eesti patsientide omaosalus soodusravimite eest tasumisel on üks Euroopa kõrgemaid, ulatudes haigekassa statistika andmetel üle 38%. Omaosalus on järjest suurenenud, näiteks 2004. aastal oli see 36%.

Euroopa ravimitootjaid ühendava EFPIA eelmisel aastal avaldatud statistika andmetel oli 2004. aastal Eestist suurem patsientide omaosalus vaid Taanis ja Sloveenias. Rikkamates Euroopa riikides jäi patsientide omaosalus valdavalt 5–10% vahemikku. Kõige madalam oli see Hollandis – kõigest 0,3%. Poliitikud on rääkinud plaanist viia Eesti viie jõukama Euroopa riigi hulka – loodame, et see toob kaasa ka patsientide omaosaluse vähendamise ravimite soetamisel.

Kuidas toimub Eestis ravikindlustus ja ravimite kompenseerimine?

Eesti ravikindlustus toimib solidaarsuse printsiibil – haigestumisel ei sõltu haigekassa poolt tasutava tervishoiuteenuse maksumus sellest, kui palju on konkreetse inimese eest makstud sotsiaalmaksu. Töötavate inimeste

eest makstud sotsiaalmaksust tasub haigekassa ka nende inimeste tervishoiuteenuste eest, kes parasjagu ei tööta.

Ravikindlustusseadus määrab, et haigekassa ravimihüvitiskulud ei või ületada ravikindlustuse aastaelarves 20% tervishoiuteenuse hüvitiste kuludest. Tegelikult on juba mitu aastat ravimihüvitiste osa sellest määrast väiksem. Näiteks 2007. aastaks on haigekassa eelarves ravimite kompenseerimiseks plaanitud 15,7%. Arvudele otsa vaadates võib küll esmapilgul öelda, et mis see 4,3% siis ära ei ole. Tegelikult on aga selle väikse protsendi rahaline väärtus ligikaudu 270 miljonit krooni, mida seaduse järgi võiks samuti kulutada ravimihüvitistele.

Kuidas saab ravim soodusravimite nimekirja?

Uute toimeainete lisamiseks soodusravimite loetellu esitavad ravimitootjad taotluse, misjärel haigekassa annab hinnangu kuludele, mis kaasnevad ravimi soodusnimekirja arvamise ja ravimiamet meditsiinilise hinnangu ning sotsiaalministeerium oma arvamusel. Seejärel langetab ravimikomisjon tootjate kirja ja mainitud institutsioonide aruannete põhjal otsuse.

Ravimikomisjoni kuulub seitse liiget – sinna on kaasatud Eesti Arstide Liidu, Eesti Perekarstide Seltsi, Eesti Puuetega Inimeste Koja, Eesti Patsientide Nõukoja, ravimiameti, Eesti Haigekassa ja sotsiaalministeeriumi esindajad. Ravimikomisjon on nõuandev kogu sotsiaalministrile ja selle koosolekud toimuvad kahekuulise intervalliga.

Soodusravimite loetelu muudetakse kord kvartalis (1. jaanuaril, 1. aprillil, 1. juulil ja 1. oktoobril).

Eestis pääseb soodusravimite loetellu vähe uusi ja innovaatilisi ravimeid. Näiteks eelmisel aastal pääses uutest ravimitest 100% soodustuse määraga ravimite loetellu vaid üks ravim ja 75% soodustusega ravimite loetellu ka üks ravim. Ometi on just uued ja innovaatilised ravimid need, mis mitme raske haiguse puhul aitavad taastada ja säilitada patsiendi elukvaliteeti. Need ravimid on küll ravikindlustuse jaoks kulukamad, ent kui arvestada, et nende tõttu väheneb patsientide haiglas veedetud päevade arv ja suureneb inimeste töövõimelisena elatud aastate hulk, siis on uute ravimite kasutamise soodustamine riigile oluline kokkuvõtte ja tulu.

Ravimite soodusmäärad

Soodustuse protsendiga 100 ja 75 lisatakse ravimite loetellu ravimid, mille nimekirja on kehtestanud EV valitsus. Valitsus võtab haiguste loetelu koostamisel arvesse haiguste raskusastet ja eluohtlikkust, leviku võimalikkust ning lähtub ka humaansetest kaalutlustest ja ravikindlustuse rahalistest vahenditest. Ülejäänud Eestis registreeritud ravimid kantakse ravimite loetellu soodustuse protsendiga 50.

Soodustuse 100% puhul tasub patsient omaosaluse 20 krooni ja piirhinda või kokkuleppehinda ületava summa. Haigekassa hüvitab piirhinna või hinnakokkuleppehinna ja patsiendi omaosaluse vahe 100%.

90%-lise soodustuse korral tasub patsient omaosaluse 20 krooni, 10% piirhinna või hinnakokkuleppehinna ja patsiendi omaosalusevahelisest summast ning piirhinda või hinnakokkuleppehinna ületava summa. Haigekassa hüvitab 90% piirhinna või hinnakokkuleppehinna ja patsiendi omaosalusevahelisest summast.

75%-lise soodustuse rakendamisel tasub patsient omaosaluse 20 krooni, 25% piirhinna või hinnakokkuleppehinna ja patsiendi omaosalusevahelisest summast ning piirhinda või hinnakokkuleppehinna ületava summa. Haigekassa hüvitab 75% piirhinna või hinnakokkuleppehin-

Ravimitootjate Liit ...

... on Eestis tegutsevaid eetilisi ravimitootjaid koondav ja esindav organisatsioon, kelle eesmärgiks on kindlustada Eesti patsientidele parim ravi kvaliteetsete ja tõhusate ravimitega. Täna on Ravimitootjate Liidul 23 liiget, nende seas on nii originaalravimeid kui ka geneerilisi ravimeid tootvad firmad, mille toodang moodustab 67% Eesti ravimite jaemüügi käibest. Ravimitootjate Liit on EFPIA (*European Federation of Pharmaceutical Industries and Associations*) liige.

na ja patsiendi omaosaluse vahelisest summast.

50%-lise soodustuse puhul tasub patsient omaosaluse 50 krooni ja haigekassa soodustust ületava osa. Haigekassa hüvitab 50% piirhinna või hinnakokkuleppehinna või jaehinna ja patsiendi omaosalusevahelisest summast, aga mitte üle 200 krooni retsepti kohta.

Ravimitootjate Liit on seisukohal, et patsientide omaosaluse vähendamise ja ravimite kättesaadavuse seiskohalt oleks vajalik kaotada 200-kroonine kompensatsiooni-piirang.

Kui patsient ise on tasunud soodusravimite loetelusse kantud ravimite eest rohkem kui 6000 krooni kalendriaastas, siis on tal õigus saada täiendavat ravimihüvitist. Täiendava ravimihüvitise arvestamisel ei võeta arvesse käsimüügiravimitele ja soodustusega retseptiravimitele tehtud rahalisi kulutusi. Samuti ei lähe arvesse summad, mis haigekassa on juba eelnevalt apteegile tasunud, ret-

septi omaosaluse alusmäär ning summad, mis ületavad ravimite piirhinda või hinnakokkuleppes märgitud hinda.

Ravimite hüvitiste arvutamisel lähtub haigekassa ravimile kehtestatud piirhinnast või hinnakokkuleppehinna, selle puudumisel võtab aga aluseks ravimi jaehinna. Ravimi jaehinnast arvestatakse soodustust ka siis, kui piirhind või hinnakokkuleppehind on jaehinnast kõrgem.

Piirhind ja hinnakokkuleppehind

Alates 2002. aastast on Eestis ravimite hinna reguleerimiseks kasutusel piirhindade süsteem. Piirhindadest ja hinnakokkulepetest kirjutades tuleb kõigepealt lahti selletada mõisted originaalravim ja geneeriline ravim.

Originaalravim ehk innovaatiline ravim on esimesena leiutatud ja kasutusele võetud uut toimeainet sisaldav ravim, mille tootja on teinud kõik uue ravimi regist-

reerimiseks vajalikud uurin-
gud. Tootja patenteerib uue
toimeaine, millest uue ravimi
väljatootamine kestab üldju-
hul üle 10 aasta ja maksab üle
10 miljardi krooni. Patendi-
kaitse on ainus vahend, mis
võimaldab originaalravimi
tootjal tehtud kulutused taga-
si teenida. Originaalravimite
tootjad on loomas kümneid ja
sadu uusi potentsiaalseid süd-
dame ja veresoonkonna, vähi-
vastaseid, AIDSi, Alzheimeri
ja Parkinsoni tõve ravimeid.
Ravimiks, mis jõuab patsien-
tide kasutusse, saab üksainus
molekultoimeaine 5000–10000
katsetatava molekuli seast.

Ravimiohutuse- ja uute näi-
dustuste alased uuringud ei
lõpe ravimi registreerimise-
ga, vaid jätkuvad ka peale ra-
vimi registreerimist.

Geneeriline ravim ehk ana-
loogravim on originaalravi-
miga sama toimeainet sisal-
dav ravim, mis jõuab turule
pärast originaalravimi paten-
dikaitse lõppemist (ca 6–20 a
pärast), mil sama toimeaine-
ga ravimit võivad toota ka tei-
sed ravimifirmad.

Geneeriliste ravimite toot-
ja peab tõestama, et ravim si-
saldab sama toimeainet, mis
on organismi poolt sarnasel
hulgal omastatav ehk bioek-
vivalentne nagu originaalra-
vim. Kuna kliinilised katsed
konkreetse toimeainega on
originaalravimi tootja juba
sooritanud, siis geneerilise
ravimi tootja neid uuesti te-
gema ei pea. Ravimite testi-
misele ja dokumentatsioonile
on kehtestatud ranged nõu-

ded, mida Eestis kontrollib
raviamet. Geneeriline ra-
vim võib originaalravimist
erineda abiainetega ja tootmis-
protsessi poolest. Geneerili-
sed ravimid on odavamad,
sest nende ravimite hind ei
sisalda ravimite väljatoota-
miseks ja uuringuteks kulu-
nud summasid ning origi-
naalravimi patendiaja lõppe-
des hakkab sama toimeaine-
ga ravimit tootma enamasti
mitu konkureerivat ravimi-
firmat.

Piirhinnad kehtestatakse,
kui turul on mitu soodusra-
vimite loetellu kantud sama
toimeainega ja manustamis-
viisiga ravimit. Piirhindade
arvutamisel rühmitatakse
esmlt kõik sama toimeaine-
ga ja manustamisviisiga ravi-
mid ning seejärel leitakse
nende turustatavate pakendi-
te hinnad, mille põhjal arvu-
tatakse päevadoosi hinnad.
Lähtudes odavuselt teise pa-
kendi hinnast, arvutatakse
piirhinnad grupi kõigile pa-
kenditele. Ravimi soodushin-
naga müümisel võtab Eesti
Haigekassa aluseks ravimi
pakendile kehtestatud piir-
hinna ning kui patsiendile on
välja kirjutatud või patsient
soovib osta ravimit, mille te-
gelik hind on piirhinnast kõr-
gem, maksab pakendile keh-
tiva piirhinna ja selle tegeli-
ku hinna vahe kinni patsient.

Praegu kehtiv piirhindade
arvutamise meetodika soosib
suurte pakendite ostmist, see
tähendab, et erineva suuruse-
ga pakenditel ei ole erinevat
piirhinnagrupperi, mistõttu

piirhinnaga on valdavalt kae-
tud suured ravimipakendid.
See on aga probleemiks hin-
natundlikele patsientidele,
kes on sunnitud korraga väl-
ja ostma suure koguse ravi-
mit, ja nendele, kes alles ravi
alustavad. Kui selgub, et
konkreetne ravim patsiendi-
le ei sobi, siis jääb pakendist
suur kogus ravimeid lihtsalt
kasutamata. Teine probleem
on see, et enamasti ei ole eri-
neva toimeaine tugevusega
ravimitele kehtestatud eri
piirhinda, mistõttu need, kes
vajavad väiksema toimeaine-
sisaldusega ravimit, peavad
ostma piirhinnast kallima
hinnaga ravimi. Näiteks kui
mingile ravimile toimeainesi-
saldusega 10 mg on kehtesta-
tud piirhind, siis enamasti
patsiendid, kes vajavad sama
toimeainega ravimit toime-
ainesisaldusega 5 mg või 3,5
mg, peavad maksma piirhin-
nast kõrgemat hinda.

Selleks, et tagada ravimite
stabiilne turustamine ja väl-
tida hindade tõusu, sõlmib
sotsiaalminister ravimitoot-
jatega hinnakokkulepped.
Hinnakokkulepetega on kae-
tud ainsad sama toimeainega
ja manustamisviisiga ravi-
mid ehk siis originaalravi-
mid, mis on kantud soodusra-
vimite loetellu. Samuti hõl-
mavad hinnakokkulepped
neid piirhinnagrupperidesse
kuuluvaid ravimeid, mis on
piirhinnast odavamad või sel-
lega võrdsed, selleks et nen-
de tootjad hoiaksid nende ra-
vimite hindu samal tasemel.

Loo autor koos kolleegidega Cure haigla operatsioonibloktist.

Viis nädalat Aafrikas

ANN PAAL

MTÜ Eesti Seljaajusonga ja Vesipeahaigete Selts

„Tomorrow” – sellise logo all toimus 26.–28. maini Uganda Vabariigi pealinnast 10 km kaugusel Victoria järve kaldal Munyonyo konverentsikeskuses ülemaailmne seljaajusonga ja vesipeahaigete ühenduste korraline aastakonverents. Konverentsi peateemadeks oli foolhappe osa tervete laste sündimiseks, neurogeensed kusepõie ja uriinipidama-

tuse probleemid ning vesipeaseisundi uusim ravimeetod – ventrikuloskoopia. Konverentsi logo tähendab eesti keelde tõlgituna „homme”. See oli valitud märkimaks maailmas toimunud muutusi ja võimalusi, mis võiksid aidata tänastel haigetel edaspidi paremini elada ja oma muredega paremini toime tulla kui praegu.

Tavapärasele konverentsile järgnes Aafrika riikide arstidele mõeldud koolitusprogramm, et aidata raviuudiseid kõikides riikides ühtlustatult sisse viia. Minu osalemine selles eksootilises paigas toimunud konverentsil ja järelkoolitusel sai võimalikuks IF SpBH presidendi Pierre Mertensi kutsel, kes külastas aprillis Tallinna.

Eestis on paljugi ühist Aafrikaga: meil ei teha foolhappeprofülaktikat tervete titade sündimise soodustamiseks, samas on meil väikese rahva kohta suhteliselt palju haigeid. Aafrika riikides sündivat igal aastal 2000–3000 vesipealast. Ugandas on saavutatud väga häid tulemusi nüüdisaegsete ravimeetodite kasutamisel, mis läbi ligi 80% alla aastastest vesipealastest jäävad sündivabaks ning saavad tervete laste kombel elada. Kogu maailm on huvitatud suure arvu patsientide ravitulemustest, sest kõik igatsevad peale arstil käimist täiesti terveks saada. Just seetõttu valiti konverentsi paigaks Uganda, et nii teoorias kui praktikas Uganda suurepäraseid kogemusi teistele Aafrika riikidele jagada.

Reis nii kaugemale maale ja nii pikaks ajaks sai teoks tänu firmadele B. Braun ja Johnson AB. Konverentsil võeti vastu otsus, et kogu Aafrikas hakatakse profülaktikaks kasutama foolhapet. Eduka ravi korral sünnivad terved lapsed. Alustada tuleb just tüdrukute ja noorte nais-

Vaade Cure haigla hoonetele.

te seas tehtava selgitustööga. Räägiti, et küla jagatavad õpetused tulevaks eluks on parimad, sest kodust algab ühiskond. Juttu oli infektsioonidest, mis ohustavad väikelapsi ja pärast mida kujunevad tõenäoselt suurel osal lastel ajuvedeliku ringlushäired peas.

Heategevusorganisatsioonid on Ugandas käivitanud moskiitovõrkude kasutamise kampaania beebidele, sest esimestel elunädalatel põetud malaarias nähti suurt ohtu. Teiseks tõsiseks teemaks oli kodus sünnitamise tava üleviimine haiglasse meditsiinipersonali juurde. Ugandas on tavaks panna vastsündinu nabale lehmasõnnikut, mis aitab nabakõndihaaval ruttu kokku tõmbuda. See aga põhjustab palju palavikuga kulgevaid naba-põletikke, mille põdenute seas on tavatult kõrge vesipeade protsent. Et ravimata juhul kasvab vesipealapsest enamasti invaliid, siis on igasugustest edu toovatest ravimeetoditest huvitatud kogu

maailm, mitte ainult arengumaad.

Aafrikas on oluline, et ravi poleks kallid ja oleks kõigile kättesaadav ning edukas. Uriinipidamatuse probleemide arutamisel oldi huvitatud, kuidas Eestis, kus hiljaaegu oldi nii madalal tasemel nagu Aafrikas, on oma haigete probleeme suudetud lahendada. Põie isekateeterdamine juhul, kui põis ei suuda end tühjendada, on ainuõige. Kui vähegi võimalik, siis parem on kaugtagajärgi silmas pidades, saada konservatiivsete võtetega hakkama nii kaua kui võimalik ja operatsioonid täiskasvanuikka nihutada. See eeldab tasuta või odavate põiekatetrite vaba kättesaamist kõigile vanusegruppidele.

Põie isekateeterdamise vahendite kättesaamisega on ka Eestis raskusi. Just praegu seisavad meil selleteemalised läbirääkimised haigekassaga ees. Meil oli tuua näiteid regulaarse kateeterdamise kasulikkusest ja edust, sest Aafrika alles hakkab uriinipida-

Niisugused näevad Ugandas välja hotellid.

matust ravima. Arstidele selgitati tänapäevase vesipea ravi põhimõtteid algul eraldi konverentsijärgsel seminaril. Seejärel sõideti praktikale pealinnast Kampala üle 500 km kaugusele Mbale linna, kuhu oli 2001. aastal ehitatud inglise arsti Benjamin Warfi eestvõttel Uganda presidendi, heategevuslike organisatsioonide ja misjonäride annetuste varal CURE Haigla, kus peamisteks ravialusteks said vesipead, seljaajusongahai-
ged, ajukasvajaahai-
ged.

Tänaseks on haiglakompleks kasvanud Aafrika vesi-

pea- ja seljaajuprobleemide lahendamise keskuseks. Seal käiakse regulaarselt praktilisel õppetööl 3–6-kuuliste tsüklitena nii Ugandast kui naaberriikidest. Haiglas on 30 voodikohta, mis on pidevalt täidetud. Esmaspäevast reedeni on pingsad operatsioonipäevad, kus kahes operatsioonitoas jõutakse päevas teha 6–8 operatsiooni. Haiglal on eraldi majas 8 intensiivravi voodit ja võrreldes muu ümbrusega on haigla territoorium väga puhas ning korras. Töötab Internet, on telefon, elekter, vesitualetid, kraani-

vesi pesemiseks, omaette köök ja pesumaja. Haiglas töötada on prestiižne. Palk on tavakeskmisest kõrgem.

Ravi eest tuleb maksta kallist hinda. Sageli korjab kogu suguvõsa ravikulude korvamiseks raha. Olemas on ka teatud soodustused ja abisüsteemid arve tasumiseks. Haiged on haiglas keskmiselt 3–4 päeva. Reedeti ei ole tööpäev, sest osa elanikest on moslemid. Laupäevaks ja pühapäevaks aga võetakse haiglasse järelkontrolliks tulnuid. Seega toimib neil dispanseri ja lapsevanemate ühenduse taoline süsteem. Pered on väga huvitatud üksteise kogemustest ja kaashaigete käekäigust. Patsiendi kontrolli ajal haiglas annavad meedikud vanematele pisiseminari stiilis juhtnööre ja saadavad alati teave patsiendi kodukoha tervishoiutöötajale, kes täidab ka sotsiaaltöötaja ülesandeid.

Vesipeade ravi soovitab Cure Haigla alustada igal juhul fiiberventrikuloskoopist, s.o eriinstrumendiga peaaaju sisemusse vaatamist võimaldavast operatsioonist ja alles siis, kui selgub, et organismisisesed ajuvedeliku ringlusteed ei suuda normaalselt tööle hakata, pannakse kehasse šunt. CURE Haiglas on tehtud üle 2000 ventrikuloskoopilise operatsiooni ja arstide jaoks on välja töötatud kriteeriumid erinevate vesipeavormide raviks. Kuu aja jooksul oli mul võimalus iga päevpatsiente

Väike ugandalane operatsioonilaul.

opereerida koos kohalike tu-
medanahaliste arstidega. Huvitav oli, et valgesse ini-
messe suhtuti kõikjal kui
õnne toovasse olendisse. Mit-
mele mägedest tulnule olin
mina vaata et esimene valge-
nahaline.

CURE Haiglas õpitud oleme
nüüd ka Eestis juba neljal lap-
sel edukalt rakendanud. Koha-
likele arstidele olid uudsed
mitmed euroopalikud ravitav-
ad, millest innustuti ja mis
võeti kasutusse. Edasiseks
koostööks said kirja pandud
uuringute plaanid.

Uganda asub Ida-Aafrikas.
Varem oli ta Briti koloonia.
236 040 km² pindalaga riik on

ligi 5 korda Eestist suurem.
Rahvaarv on viimastel aasta-
tel suurenenud 30 miljonini
eelkõige laste suremuse vähe-
nemise ja keskmise eluea tõu-
su arvel. Praegu arvati
ugandalase keskmiseks elu-
eaks 48 aastat.

Uganda eluolu tundus rah-
ulik ja stabiilne. 80% ulatu-
ses valitseb naturaalmajandus.
Selle kõrval olevat ini-
meste põhitegevus äritsemi-
ne. Linnatänavatel ja turul
müüdi kõike, alates kohali-
kest loodusandidest kuni hu-
manitaarabist saadud riietus-
esemeteni. Tegelikud ostud
olid väga napid. Näiteks oste-
ti üks küpsis korraga. Saia-

päts maksis 1 USA dollar ja
see oli ostmiseks juba luksus.
Riik asub kahel pool ekvaato-
rit. Seal on mägesid ja mada-
likke. Mbale linn, kus oli
minu reisi sihtpunkt, asub
4321 m kõrguse Elgoni mäe
jalamil.

Kunagistest Aafrika vih-
mametsadest on inimtegevu-
se tõttu vähe järele jäänud.
Elgoni mägi on üks vähestest
piirkondadest, kus võib veel
kohata kunagist hiidtaimes-
tikku ja palju loomi. Aafrika
suurim mageda veega Victo-
ria järv poolitab riigi. Järve
toidavad veega 3 suurt juga.
Järv joodab pea kogu riiki.
Järvest voolab välja maailma

Cure haigla patsiendid kümblemas.

pikimaks jõeks arvatud Niiluse üks peaharu. Loodus on lopsakas ja aasta ringi roheline. Kliima on stabiilne, keskmine ööpäevatemperatuur on 23–26 kraadi. Päeval paistab päike otse lagipähe ja selle kiirus lausa kõrvetab. Põhjamaalasena oli mul kogu aeg kohutavalt palav. Päike tõuseb igal hommikul kell 7 ja loojub kell 19.

Esineb kuivaperiood ja vihmaperiood. Minu seal olles algas just vihmaperiood. Palju oli äikest. Kõu andis endast märku pideva tugeva kõminana ja välgud sähvisid enamasti horisontaalselt. Sadas peamiselt öösiti. Väga sooja

vihma tuli jämedapiisaliste hoogudena tihti ja ohtrasti. Taimed kasvasid sooja vihmaga lausa silmnähtavalt. Uganda naabriteks on põhjast Sudaan, idast Keenia, läänest Kongo Demokraatliku Vabariik ja lõunast Tansania ning Ruanda. Erinevalt naabritest Ugandas sõda ei peetud. Ruandas toimunud massimõrvade kohta arvasid Uganda elanikud, et sealsed suguharud on sajandeid üksteist tapnud ja ilmselt see tava ei lakka niipea. Sellist rahvast nagu ugandalane ei ole. Riik koosneb 10–15 eri rahvusest hõimkondadest, kes tihtheleliselt üksteisest aru ei

saa. Nii elavad seal suahiilid, bagisud, mogisud jt.

Riigikeeleks on inglise keel. Koolis on õppetöö inglise keeles. Nii mitmeski piirkonnas ei käi lapsed koolis, sest ei oska inglise keelt või koolitee on pikk. Peamiselt on need mägedes elavate suguharude lapsed. Riik tagab kõigile alghariduse, kuid gümnaasiumis õppimine on tasuline. Ka kõrgharidus on tasuline. Püütakse kohustusliku alghariduse poole. Igal koolil on oma kohustuslik koolivorm. Neile, kes ei taha või kel ei ole võimalust õppida, jääb tulevikus turvameeste või sõjameeste roll. Riigil

on palgaarmee. Lapsi on peres palju, keskmiselt on ühel emal 5–7 last. Meeste naised ja lapsed elavad koos. Naised teevad peamised tööd majapidamises ja põllul. Meeste osaks on plaanimine, ostmine ja müümine, väljaspool perekonda suhtlemine ja jahil käimine.

Inimesed on lahked ja sõbralikud nii võõrastega kui oma lähedastega suhtlemisel. Haigeid ja vigaseid koheldakse kenasti ja loomulikult. Tänavapildis võib näha nutikaid abivahendeid liikumiseks, kui jalad on vigased. Keegi ei imestanud ega uudistanud teistsuguseid, vaid loomulikult moel tuldi vajaduseol appi. Puuetega inimeste ühendusi seal ei ole. Riik toetusi ei maksa. Riik püüab käivitada külanõustajate süsteemi, mis võiks edendada tavapärase rahvameditsiini kõrval nüüdisaegseid tervisealast profülaktilist tegevust.

Mulle näidati lakoonilist, samas põhjalikult inimese anatoomiat ja haigusi seletavat õpikut, küla tervisenõustaja käsiraamatut. Huviga lugesin kohalikest nakkushaigustest ja ravitavadest. Haigus on suur õnnetus, mis võib kogu suguvõsa laostada, sest arstiabi eest tuleb maksta. Perekond korjab haigele raha nii palju, et teda saaks arsti juurde viia. Elusse ja surma suhtumine oli loodusrahvastele omaselt lihtne ja otsekohene. Kui keegi juhtub surema, siis maetakse ta esimesel võimalusel oma onni seinas

äärde 2–3 jala sügavusele. See pärast ei näinud ma kuskil kalmistuid. Iga inimese unistus on onn ja hea kui sellele oleksid klaasidega aknad.

Elatustase oli meiega võrreldes tagasihoidlikult öeldes madal. Samas on kliima ja väärtushinnangud oluliselt erinevad. Suur osa elanikkonnast elab primitiivsetes pisikestes akendeta onnides või konteinerites. Elektrit ei ole, raadioid on vähestel, televiisor on vaid tippotelli fuajees, kino ja teatrit ei ole. Igapäevane elu toimub tavapäraselt põrandal. Majapidamismõõdud on minimaalselt. Toitu valmistatakse kas lõkkel või primusega. Liha oli delikatess. Näha oli kitsi, kanu ja kalkuneid. Enamasti osteti neid liha saamiseks elusalt.

Süüakse vähe. Põhitoiduks on riis ja mais koos puuviljadega. Maiustuseks olid rosinad. Näriti ka suhkruroo vart. Mööblit elamises ei ole. Tundus, et asjad ja riided olid ainult hetkevajaduse tarvis. Ehete kandmine oli väga tagasihoidlik. Traditsionaalset aafrikalikku riietust nägi suhteliselt harva – kõik püüdesid ülemaailmsele tänapäevasele ameerikalikule riietusmaneerile ja -stiilile.

Enamik inimesi pidas end kristlasteks ja laupäeviti käidi stiliseeritud kirikutes. Teenistus kestis 6–7 tundi. Kirikusse minemiseks pandi selga kõige paremad riided. Nii nägi uhkeid brokaatkleite ja kuldseid kõrgete kontsadega

daame savisel kirikuteel. Tavapäeval kõnniti paljajalu. Kirikuõpetajad tundusid olevat head etlejad ja rahvakoolitajad. Jutluse käigus räägiti Jeesuse kõrval päevasündmusi, laideti ja kiideti poliitikuid, õpetati, kuidas hoiduda HIV-viirusest, suunati lastekasvatust jne. Jutlust saatis pidev gospeltüüpi laulmine ja traditsionaalne aafrikalik rütm ning tants. Kirikus oli rahval võimalus suhelda, kuulda uudiseid ja ennast välja elada traditsionaalse muusika abil.

Enamik lapsi ja täiskasvanuid laulis ja tantsis hämmastavalt hästi. Sport oli au sees. Väga populaarne oli jalgpall. Spordivõistluste ülekandeid mindi televiisorist vaatama nagu kinoetendust. Üllatuslikult ütles üks kohalik neeger, et ta teab Eestit, sest seal elab väga tugev ja hea sportlane Erki Nool. Ta on televiisorist teda näinud ja austab teda, sest mees jookseb ja hüppab uskumatult hästi.

Kus Eesti tegelikult asub ja mis elu seal elatakse, ei osanud ta öelda. Enamusel pole passe ja seetõttu oli riigist välja saada raske. Need olid õnnelikud, kes tänu sportimisele said reisida. Erilist siseturismi ei tuntud.

Paigaldati maailma esimene tehiskäpp

Sel suvel paigaldati belgia lambakoerale maailma esimene tehiskäpp tehnoloogia abil, mida seni oli kasutatud sõrmeproteeside loomisel, kirjutasid Postimees ja Internetajakiri Lemmik.ee. Koer Tormist sai seega ajaloo esimene tehiskäpp kodus loom.

Tormi käpp oli kasvaja tõtu amputeeritud, kuid nüüdsest saab ta sellel taas käia tänu titaansulamiga luu külge

kinnitatud jäsemeproteesile.

„Siiani tekitasid enim raskusi naha ja metalli hõõrdumise tulemusena tekkinud põletik ja nahakahjustus. See on imeline, et pärast kuut nädalat katsetamist on metall Tormi naha ümber lõpuks kinnitunud,” rõõmustas loomaarst Noel Fitzpatrick.

Esimene käppaprotees, mis Tormile paigaldati, oli tehtud süsinikkiududest ja tuli koeralt mänguhoos maha.

Koera ravi on maksimaalselt läinud rohkem kui 8000 USA dollarit ehk umbes 90 700 Eesti krooni, kuid Tormi omanike sõnul on see igat kulutatud senti väärt.

Tormil kasutatud tehnoloogiat võidakse tulevikus hakata kasutama ka näiteks plahvatuse tagajärjel jäsemest ilma jäänud inimeste peal.

*Postimees
Lemmik.ee*

Puudega kass

Räägitakse, et kassidel on üheksa elu. Kui mõni neist kaob, pole häda midagi, kass elavat ikka edasi.

Harjumaal Ardu elab kassinoruk, kes ühe oma eludest võib-olla kaotanud on.

Kass resideerib talvel päris kodus, kevadel aga kolib ühe pensionil oleva vanaproua juurde suvekodusse, kus teda poputatakse-toidetakse. Kuni sügisel ajab nälga tühjaks jäänud suvilast päris koju tagasi. Seal aga on elu karmim, pererahval palju loomi ja kõigi jaoks hoolitsust ei jätku.

Sel varakevadel jäi kassikese parem esikäpp mingil arusaamatul kombel nii halvasti kinniprantsatava ukse vahele, et luud murdusid. Käpp püsis mõnda aega oma endisel kohal vaid nahariba abil. Kuid kass tegi endale ise elupäästva operatsiooni – nähris nahariba läbi ja lakkus mädaneva haava iga päev kenasti puhtaks. Käpakõnt paranes hästi. Ja nüüd jooksebki rõõmsa-

KATRIN SAARET

meelne kassike oma suvekodu õuemururingsi kolmel käpal.

Kaotas ta siis nüüd elu või hoopis võitis? Raske öelda.

Ratastool hobusele

Mõned väikesed hobused kannatavad suurte valudega kulgeva liigeshaiguse käes, mis sandistab nende jalad ja muudab kõndimise väga vaevaliseks. Juhthobuste Ühingu poolt päästetud kääbushobune Harry on üks nendest. Ta vajab valuvaigisteid ja spetsiaalset abivahendit selleks, et oma elupäevi valutult mööda saata.

Abivahendiks on Harryle ratastool. Tool on konstrueeritud viisil, mis lubab hobusel oma jalgu kasutada ilma, et neile ülemäära suur rõhk langeks.

Ratastooli valmistas USA-s asuv ettevõtte Doggone Wheels (www.doggon.com). Firma on puuetega lemmikloomadele vajalikke erinevaid abivahendeid tootunud juba enam kui 30 aastat.

Allikas: www.guidehorse.com

USA TODAY

Väikesed hobused pimedaid inimesi juhtimas

AIVE SARJAS

„Olen nii õnnelik! Tunnen ennast lausa õnnistatud olevat,” lausus ameeriklane Dan Shaw CNN uudistereporterile kuus aastat tagasi kui ta omale „uued silmad” sai. Dan põeb suhteliselt harvaesinevat pärilikku silmahaigust pigmentooset retiniiti, tema nägemine hakkas nõrgenema juba enam kui kolmekümmend aastat tagasi. Iseseisev liikumine muutus

viimaks nii piiratuks, et ta asus kirjutama sooviavaldust juhtkoera saamiseks. Kuid saatus tahtis teisiti – koera asemel sai ta endale „uuteks silmadeks” hobuse, Cuddlesi nimelise miniponi. Cuddle muide tähendab eesti keeles kaisutust või embust. Poni on igati oma nime vääriline, lausa kutsudes oma armsa oleku- ga ennast kallistama.

Pensionil olev hobustetreener Janet Bureson ja tema abikaasa Don Bureson, kes täna mõlemad arvutialal töötavad – naine veebidisainerina ja mees andmebaaside konsultandina – ostsid 1998. aastal endale esimese miniatuurse hobuse. Lihtsalt niisama, lemmikloomaks, nii nagu palju ameeriklased seda teevad. Iseendalegi üllatuseks märkasid nad, et väike neljajalgne kabjaline oli äärmiselt intelligente ning teda oli kerge tubaste oludega harjutada. Hobune tuli pererahva kutsel tuppa, sõi popkorni ja vaatas koos nendega telekat. Uudishimu sundis tagant ning abikaasad hakkasid hobust sihikindlalt inimeste maailmaga tutvustama.

Järgmine miniponi, kelle Buresonid ostsid, oligi „uute silmade” idee autoriks. Kuigi, treeningu käigus esines ka tagaslööke – näiteks kui Janet ja Don esimest korda koos hobusega poodi läksid, näppas too riiulilt šokolaaditahv-

li. Ilmselt tundus värviline pakend talle huvitav, šokolaa-di hobused tavaliselt siiski ei söö. Samas, kassasabas seisis hobune täiesti rahulikult, ei nuuskinud ringi ega püüdnud ümbritsevate inimestega tutvuda. Loodus on niiviisi seadnud, et hobused tukastavad püstijalu. Peremehega koos järjekorras seistes on sama hea magada kui kusa-gil mujal.

Iga väike hobune ei sobi juhthobuseks

Ameerika Ühendriikides elab umbes 150 000 miniatuurset hobust, kuid kaugeltki kõik neist ei sobi pimedate juhthobusteks. Lisaks vajalikele iseloomuomadustele – kõrge loomulik intelligents ning rahulikkus – peab „silmadel” olema ka sobiv kasv ning kaal, lisaks veel väga hea tervis. Liiga kõrge ja kõhuka hobusega on rahvarikastes kohtades ja siseruumides raske liikuda. Juhthobuse ideaalseks

turjakõrguseks loetakse 65-70 cm, kaaluks aga 35-37 kilogrammi.

Ka inimene, kes endale juhthobust ihkab, peab vastama teatud tingimustele. Esiteks peab ta hobuseid armastama, vastasel korral ei tule koostööst midagi välja. Teiseks peab tal olema võimalus pakkuda hobusele liigiomaseid elutingimusi. Sest tööst vabal ajal veedab juhthobune oma aega nii nagu kõik teised suksud – kas koplis rohtu süües või tallis. Ja kolmandaks peab inimene olema valmis kodu pakkuma veel vähemalt ühele seltsihobusele. Karjas elamine on hobuse jaoks loomulik eluviis, üksikuna peetaval hobusel avalduvad üsna kiiresti käitumishäired.

Juhthobuseks sobilik miniponi maksab Ameerikas umbes 2000 USA dollarit (23 000 Eesti krooni), tema koolitus aga enam kui 25 000 dollarit (287 500 Eesti krooni). Hobused tunnevad õppeaja lõppedes 23 sõnalist käsklust, nagu näiteks: „Lift!”, „Eskalator!”, „Oota!”, „Edasi!”.

Buresonide jagavad koolitatud ponisid vaegnägijatele tasuta. Hobuste ostmise ja koolitamise kulud katavad sponsorid. Ühingu nimekaim toetaja on tuntud kirjanik ja paljude kriminaalromaanide autor Patricia Cornwell.

ERIK S. LESSER

Cuddles, Dan ja Janet eskalaatoril.

Siseruumides liikumiseks pannakse juhtuhobusele papud jalga.

USA TODAY

Tema raamatuid on tõlgitud ka eesti keelde.

Kumb on parem – koer või hobune?

Bureosonid, kes on loonud mittetulundusliku juhthobuste ühingu ning tegelevad

hobuste koolitamisega selle eest tasu saamata, on seisukohal, et hobust ja koera pime- da inimese abilisena ei ole õige omavahel võrrelda. Nad täiendavad teineteist, andes nägemise kaotanud inimesele lisavõimaluse. Hobused võivad sobida näiteks neile

vaegnägijatele, kellel on koera karvade suhtes allergia või kes kardavad koeri.

Siiski, üks eelis on hobustel koerte ees kindlasti – nad elavad kaua, 25-35, vahel isegi 40 aastat. Sõbra ja abilise kaotusvalu on väga suur, seda teavad kõik, kes kordki elus

on pidanud neljajalgse sõbra matma. Tõenäosus, et hobune läheb teise ilma enne kui peremees, on võrreldes koeraga väiksem. „Me vananeme koos ja see on tore,” ütles Dan Shaw, kellele kuuluv Cuddles on maailmas esimene täiskohaga töötav juhthobune.

Sünnist saati pime Ann rääkis ajalehele *Capital News*: „Enne Pandat oli mul juba kolm tavalist hobust, kuuldes miniatuursetest juhthobustest oli kohe valmis proovima. Nüüd olen Pandaga nii harjunud, et ei kujuta teisti enam ettegi. Meist on saanud omamoodi tantsupartnerid – tunnen tema tundeid ja kehaliigutusi juhtohjade kaudu.”

Hobune pole sööda suhtes valiv – suvel rohi ja talvel hein, natuke kaera lisaks. „Suhtun Pandasse nagu oma pikaajalisse transpordivõimalusse. Kui oleksin pidanud ostma auto, oleks see olnud suurem investeering kui hobuse ostmise.”

Michele Pouliot, kes on pimedate juhtkoeri treeninud pea 30 aastat ja omab lemmikloomana ka kahte miniponi, ütles, et pole kunagi kaalunud oma ponide koolitamist juhthobusteks. „Kuigi, mul pole selle vastu kõige vähimatki. Miks ma peaksin kritiseerima inimesi, kes seda teevad?”

USA TODAY

Samas on mõned hobuseinimesed siiski ka kahtleval seisukohal. Evelyn B. Hanggi, hobuurimuste keskuse president Santa Cruzist, küsib, et mis juhtub siis, kui hobune ehmatab või minema söötab? Looduslikku põgenemisinstiti ei ole võimalik välja kasvatada või treenida. „Cuddles võib ju olla ideaalne hobune, kes ei ehmu sageli,” sõnas ta, „kuid varem või hiljem juhtub see (ehmumine – toim) siiski.” Samas, artikli kirjutamise ajal autorile ühtki viidet juhthobuste sellisele käitumisele Internetis

silma ei hakanud.

Hobuseid ja koeri, kes juhiavad pimedaid inimesi, käsitlevad USA seadused võrdselt.

Hobustel on eripärad

Hobustel on suurepärase mälu, neile meenuvad kord ohtlikud olnud olukorrad ka aastate pärast ning läbikäidud marsruudid püsivad mälus aastakümneid.

Mõned hobused on loomult juhid. Igas karjas on olemas liider, tavaliselt on selleks vanem mära, kellele teised tema autoriteedi tõttu järgne-

vad. Kuid on kirjeldatud ka hobuseid, kes võtavad vabas looduses elavas hobusekarjas vabatahtlikult enda peale pimedaks jäänud hobuse juhtimise. Ja saavad selle ülesandega väga hästi hakkama.

Hobuse silmad asetsevad pea külgedel ning see annab neile väga suure nägemisulatus, peaaegu 350 kraadi. Ainus koht, mida nad pead liigutamata tõesti ei näe, on oma saba ning selle taga umbes poole kuni ühe meeteri kaugusel asuv ruum. Loomu poolest on hobused pinnase suhtes valivad – nad väldivad konarlikke ja libedaid kohti. Pimeda inimese jaoks on selline ettevaatlikkus väga tere-tulnud.

Selleks, et juhthobune ka siseruumides ilma libisemata liikuda saaks, pannakse talle jalga titepapude sarnased sussid. Traditsioonilisi metallist raudu ei saa väikesetele hobustele alla lüüa, sest õhukesed kabjaseinad ei luba neid naeltega kinnitada. Muidugi, on ka võimalus kapjadele kummist raud alla liimida. Neid aga ei saa nii kergelt ära võtta kui papusid.

Kuidas on lood pissimisekakkamisega? Koertele on teatavasti üsna lihtne õues asjal käimist õpetada. „Cuddles annab mulle kenasti märku, kui ta välja soovib minna,“ rääkis Dan Shaw. „Ta hakkab

jalalt-jalale tammuma ja hiratama. Kui me kohe välja minna ei saa, hakkab ta jalgadega trampima ja lõpuks paneb tagumised jalad risti. Tõsiselt.”

Suurt hobust niiviisi oma häda välja näitama ja seda õues õiendama õpetada on praktiliselt võimatu, sest tulenevalt seedekulgla iseärasustest peavad nemad end kergendama keskmiselt iga 45 minuti järel. Väikesed ponid aga suudavad ennast tagasi hoida tavaliselt kolm-neli, kuid ka kuni kuus tundi. Neid on võimalik edukalt õpetada pissima-kakama kindlatel kellaaegadel ja kindlas kohas.

Juhthobuste treenimine on hoopis midagi muud kui ratsahobuste õpetamine. Kuna see on tömahukas protsess, suudab Janet Burleson aastas välja õpetada vaid kuus kuni kaheksa poni. Varsa kooolitus algab peale märast võõrutamist umbes kuue kuu vanuselt ning kestab kokku 400-600 tundi. Hobusele õpetatakse üldist juhtimist, häälkäsklusi, takistuste vältimist, siseruumides liikumist ja – usku-

ERIK S. LESSER

ge või mitte! – arukaid võimusi oma allumatuse näitamiseks.

Koos saab teha kõike

Dan ja Cuddles on üheskoos reisinud nii lennukis, bussis kui kalessis. Nad on külastanud Valget Maja ja pidanud piknikku Vabadussamba juures, rääkimata igapäevastest käikudest kodukohas Raleighis. Koos saadakse hakkama ka pöörlevate uste läbimise ja metros sõitmisega.

„Kodu lähedal tunnevad ja teavad meid kõik. Cuddles on nii armas, paljud tulevad juurde ja soovivad teda patsutada. Kahjuks ei saa ma seda lubada, sest ta on minuga koos olles tööl ning võõraste inimeste sekkumine võib teda häirida.” Et inimeste vastu siiski sõbralik olla, kutsub Dan neid endale külla ning lubab Cuddlesit paitada siis, kui ta koos oma sõbra Nevadaga koplis aega veedab.

„Ma olen alati hobuseid armastanud,” ütles Dan Shaw, maailma esimese juhthobuse omanik. „Kuid ma ei arvanud, et endale kunagi hobuse saan. Ja loomulikult ei osanud ma aimata, et hobusest saavad minu „uued silmad”.“

4X WWW.GUIDEHORSE.COM

Oktoober

JUHAN NURME

*Sügis kambris,
sügis põues,
sügis lehekullas õues.*

*Päikene, kaotanud väe,
jõuetu just nagu ätt.
Õö õgib päeva,
päeval mastis valge rätt.*

*Kased kolletuvad.
Kui mitmes kord juba?
Päike madalalt
soojendab tuba.*

*Kõle tuul
oksad raagu puhub,
lehekullagi vihm
porisse uhub.*

